

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1919
LETNIK 39
ŠTEVILKA

3

Vsebina marčnega zvezka.

1. A. Novačan: <i>Razbojnik</i>	129
2. Pavel Golia: <i>Iz cikla: „Pisma Domovini“</i>	130
3. Dr. Ivan Tavčar: <i>Visoška kronika</i> . (Dalje prihodnjič.)	131
4. Pavel Golia: <i>Lestve</i>	143
5. Anton Loboda: <i>Narodno osvobojenje in naša civilizacija</i>	144
6. Ivan Albreht: <i>Cilka</i> . (Dalje prihodnjič.)	152
7. Avgust Žigon: <i>Prispevek k petdesetletnici</i> . (Dalje prihodnjič.)	160
8. Igo Gruden: <i>Med nama</i> . . . — Miran Jarc: <i>Molčanje</i>	169
9. Ivan Petrovič: <i>Angelec</i>	170
10. Dr. Fr. Ramovš: <i>Grosuplje</i>	176
11. Pavel Golia: <i>Gorijo zvezde</i>	182
12. Listek	183

J. A. G.: *Aleksa Šantič: Pesme*. — J. A. G.: *Srpske narodne pesme*.
J. A. G.: *Veliki kalendar „Književnog Juga“*. — Dr. Fr. Ilešič:
Dr. Prohaska Dragutin: Pregled hrvatske i srpske književnosti i ogledi. — Dr. Fr. Ramovš: *Odkod rodbinsko ime slovenskih Kraigherjev?* — A. D.: *Stoletnica Johna Ruskina (1819—1900)* — D.: *Roman d' aventures*. — D.: *Simultaneizem*. — J. A. G.: *Naši prevodi*. — *Častna nagrada*.

Listnica upravnštva. Vse c. naročnike, ki še niso plačali naročnine za l. 1919, prosimo, da uporabijo priložene položnice in čim hitreje poravnajo naročnino. Pri ljubljanskih naročnikih bo pobiral naročnino pobiralec. Vsem onim, ki naročnine ne bodo poravnali, bomo morali 4. številko ustaviti.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 30 K, za pol leta 15 K,
za četrt leta 7-50 K, za vse inozemstvo po 35 K na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 3 K. =====

Odgovorni urednik: Oton Župančič.

Sourednik: Milan Pugelj.

Upravnštvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Lastnina in založba „Tiskovne zadruga“ z. z. o. z. v Ljubljani.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

A. Novačan:

Razbojnik.

Jaz sem razbojnik, imam nože tri,
ostro nabrušene, da gredo do kosti,
do belih kosti trgovcev, županov,
kadar je sila, v polju gavranov —
jaz sem razbojnik, imam nože tri,
več mi jih tudi treba ni!

Kriva je vsega — aj! — ne govori ...
Gostijo me skale v sivi gori,
nad mojim domom se dim ne vali.
Kadar prihajam, me nihče ne čaka,
bele ni roke, ki zibel potaka,
meni naproti, ne dragih oči.

Vislice, vislice! Glavica moja,
tudi po smrti ne bo ti pokoja,
kljuval možgane bo črni vran,
pogreb zabranil gospod kaplan,
samo študenti bodo veseli
o meni razbojniku pesem zapeli:
Živel je, živel razbojnik mlad,
v ljubavi svoji nesrečni svat!

Pavel Golia:

Iz cikla: „Pisma Domovini“.

I.

Nad morjem so se zibali galebi
kot beli sni nad gredami vijol,
ki se dopadajo Bogu in sebi.
In spomnil sem se Tvojih daljnih polj.

Kot prej nikoli bil Te ljubil nebi,
občutil sem globoko v srcu bol,
in sanjal sem ves dan samó o Tebi,
Ti daljni biser moj, Ti moj idol.

Povej, bom videl še kedaj pomlad
in matere predrage skrbna lica
sred tvojih tihih, pisanih livad?

Kaj bo nazadnje venčala Pravica
moj križev pot preko krvavih blat
za Tabo, nežna moja golobica?

II.

Ko skoz rešetko v ječo solnce zleze
ter zajčke izpusti med sence sten,
zjasni obraz jetnika soj ognjen
predslutnje, da je blizu čas odveze.

Todà ko noč, polnà brezumne jeze
s pogledom zlim sestradanih hijen
pribije žrtev na pokòj lesen,
obup na licu kleše mu poteze.

Tako je s Tvojim pevcem, Domovina.
Povzdigne ga iz dalje dobra vest,
a krik vnebovpijočega zločina,

ki kruto ga vrši železna pest
nad tabo, Mati, Ti izteza sina
udanega sred bleska tujih cest.

Dr. Ivan Tavčar:

Visoška kronika.

Svoji ženi Frančiški, sedanji Visošci, poklanja Emil Leon.

1695.

(Dalje.)

IV.

Še dolgo časa in po hudi vročini sva hodila ter prav pridno pila iz studencev, ki so pogosto močili najino stezo. Tu sva se srečala z beračem, tam pa naletela na pastirja, ki je čuval drobnico. Povpraševala sva, če sva na pravi poti, ker bi bila lahko zašla. Popoldne je bilo že do polovice poteklo, ko sva dospela do dvorca sredi lepo obdelanega sveta.

Tu-sem se je bil naselil Jeremija Wulffing ter si napravil novo domačijo; gotovo je delal pridno in težko, ker je moral prekopati dosti sveta. Postavil si je novo hišo, ki se je čedno razločevala od koč, katere opaziš po tem hribovju. Hiša, dasi lesena, je bila dosti višja od hiš v naši dolini. Pri vstopu ti ni bilo treba upogniti telesa, da nisi trčil z glavo v strop, in prav lahko si sopel, ker je bilo dosti zraka v tem bivališču.

Prvi hip sva mislila, da ni nikogar doma. Nato sva pa le opazila, da je sedela za veliko mizo stara ženska, popolnoma sključena, na obrazu guba pri gubi, drugod pa sama kost in koža! Tu in tam je zamahnila z velo roko po nadležnih muhah. Izpregovorila je nekaj besed, katerih nisem umel, ker je bila ta nemška govornica podobna škripanju kolesa, kadar s težavo teče po ostrem kamenju.

Lukež, ki je bil bolj večč tega okornega jezika, mi je povedal, da bi ženska za mizo rada vedela, kdo sva.

Ko sva pri peči odložila bisagi, pristopim k mizi, kjer mi je starka pričela praviti, da ni nikogar doma in da so vsi na polju.

„Z Visokega sva!“ sem vpil; zdelo se mi je namreč, da je ženica tudi gluha.

Z mrtvim očesom je gledala v me in je ponovila: „Z Visokega!“ Zamislila se je. „Kje je že to, moj Bog, kje je že to?“

„Sin je,“ je zatulil Lukež vmes, „Polikarpa in njegove žene Barbare.“

To ji je nekaj ojačilo spomin in počasi je pričela:

„Barbara —! Imela sem hčer in Barbara ji je bilo ime. Odpovedala se je svetemu evangeliju in od tedaj ni bila več moja hči. Vrgla sem jo iz svojega srca, kakor se vrže plevel iz njive. Ustrašila se je krvavih grajskih hlapcev, — moja hči ni več! Ne govorite mi o Barbari!“

Govorila je v oddelkih. Od oddelka do oddelka je premišljevala in beseda je kapala od nje, kakor kapljá voda od žleba, če se suši studenec v poletju.

Lukež je pokazal name ter kričal: „Vaše Barbare sin je!“

„Njen sin?“ je vzdihnila. „Sedi sem, da te vidim od blizu, ker so moje oči podobne trski, kadar pojema. Svitloba mojih oči, tudi ta ni več pri meni!“ je jadikovala s psalmistom.

Sedel sem k nji v kot in z roko me je nekaj časa tipala po obrazu ter me opazovala.

Končno je zastokala:

„Res je, njen obraz ima!“ Ostro je vprašala:

„Ali si spoznavalec čistega evangelija?“

Odgovoril sem, da nisem.

„Torej si papist! Nimam hčere in tudi njen sin je mrtev zame! Studenci čistega evangelija pojemajo v ti nesrečni deželi in ljudstvo zajema iz luže, v kateri se nabira babilonska gnojnica! Čas je, Gospod, da me pokličeš z zemlje, ker se mi je trudna glava že globoko sklonila na prsi!“ Šepetala je: „Njen sin je tu, a prišel je k meni kot tujec. Tudi ta bridkost je morala mimo mene! Sedaj bodi konec! Trubarja pokličite!“

Govorila je vedno bolj zaspano, dokler ji ni omahnila glava. In v resnici je zaspala, da so ji smele muhe nemoteno sedati na velo kožo.

Tako sem prvič videl svojo staro mater in grenkoba se mi je pomnožila, ker je bila krivoverka, kakor je bil krivoverec gospodar Polikarp na Visokem.

V hiši je postalo silno vroče in nadležne so postajale tudi muhe. Pri vratih na klopi je stal škaaf, a vode ni bilo v njem, da bi si bil ugasil žejo. Zatorej sem vzel korec s škafa ter stopil v vežo. Zdelo se mi je, kakor bi pri zadnjih vratih šumela voda.

Ondi sem stopil na plan, kjer je res tekla voda po dolgem žlebu.

Pri tem žlebu je stalo dekle in je cunje pralo v čebriču. Še obrnila se ni, meneč, da prihaja kdo izmed domačih.

Postavil sem korec in takrat je deklica opazila, da sem tujec.

Nekoliko je odstopila in nepremakljivo je zrla name, kakor da je podoba v oltarju. Hipoma ji je na belem vratu — pri pranju ni bila posebno vestno napravljena — silila kri pod kožo, če tudi na licih, ne vem, ker ji je bil obraz vsled dela na solncu ožgan in teman. Pil sem iz korca ter za trenutek obrnil pogled proti nji. Še vedno je njeno oko tičalo na mojem obrazu. Sedaj pa se mi je zopet zdelo, da ji je zginila z vrata vsa kri in da je nekaka plahost napolnila njen pogled. Ali svojega očesa še vedno ni premaknila z mojega obraza.

Odloživši korec, izpregovorim:

„Sedaj si se me že lahko nagledala, Margareta!“

Odstopila je za korak ter zamolklo odgovorila:

„Ti veš, kako mi je ime?“

„Oče je govoril o tebi.“

„Tedad si Visoški? Tudi moj je govoril o tebi.“

Iznova ji je zažarelo okrog vrata, da sem se spomnil jutra, kadar leži zora nad gorami.

Pristopila je k čebriču ter si dala opraviti pri perilu. Če je le mogla, ozrla se je skrivoma na kraj, kjer sem stal. Bila je dekle, ki je moškemu navadno všeč: dobro rasla in za vsako delo pripravna. Ali besede ciganke, da hodim današnjo pot brez uspeha in da umrem, ker se mi bodo prsi prestrelile, mi niso pripuščale, da bi prišel do pravega dopadenja nad telesom device, katero sta očeta izbrala, da mi postane nevesta. Trpinčila me je tudi zavest, da je luteranstvo v hiši in da zakoni iz takih hiš niso deležni božjega blagoslova, kakor ni bil deležen tega blagoslova zakon v visoški hiši.

Ker sem moral nekaj izpregovoriti, vprašal sem, če je težka in visoka desetina in kako da jim teče življenje.

Odgovorila je:

„V hribih smo in težko živimo! Nič ne rečem, oče je dober in lepo počne z nami. Brata pa sta osorna človeka in z materjo grdo ravnata, da se ji slabše godi kot deklam po drugih hišah. Nič ne rečem, ali časih bi raje živela v drugem kraju, med drugimi ljudmi!“

To mi je povedala in videlo se mi je, da si želi proč iz domačega kraja in da ji je bilo morda všeč, da sem prišel. Dokončala je delo, obrisala si roke s predpasnikom ter me pozvala: „Sedaj je pa menda oče že prišel!“

In res sva dobila v hiši priletnega moža dolge, koščene postave in, kar se pri nas redko nahaja, prečudno modrih oči. Na mizo pred njega je bil razložil Lukež kolače z Visokega: dve gnjati in dve rumeni pogači.

V tem ko sem se mudil zunaj pri studentu, je bila starka že zlezla na peč in od tam opazovala dogodke pri mizi. Bržkone je slutila, kaj pomenjajo darovi, in slabe volje se je zatogotila: „Ne dajaj je papistu, Jeremija! Jezus, ne dajaj je papistu, ko vendar veš, da je moja kri tekla za sveti evangelij!“

Stopil je na klop ter z veliko roko gladil veli obrazek, rekoč: „Tiho, mati!“

Takoj se je pomirila. Ali pomirila se je tudi moja duša in silno dobro mi je delo, da je modrooki ta mož izkazoval spoštovanje četrti božji zapovedi, in najsi je bila lutrovske vere ona, katera ga je rodila! Sklenil sem, da hočem vsak čas dajati pokorščino staremu svojemu očetu, in najsi ni zahajal k maši, ne k svetemu obhajilu!

Jeremija je nato pristopil k meni, mi napravil velik križ po obrazu ter izpregovoril:

„Prišel si vendar enkrat k svojim sorodnikom!“

Tedaj je pristopila še ženska, ki se je dotedaj tiščala na klopi pred zapečkom, tako da je nisem bil niti opazil. Tudi ona mi je napravila križ po obrazu ter se nato molče vrnila k zapečku.

Bila je hišna gospodinja, a poznalo se ji je, da jo je izmzgalo neprestano delo, in vse na nji je pripovedovalo, da ji je življenje nezabeljena in pljevka jed, kakor jo mora navadno vsaka uživati, če je vzela vdovca z otroci.

Z očetom sva prisledla k mizi, na katero je bila Margareta položila velik hleb ter ni prej mirovala, da sem si odrezal kruha. Potem je izginila v vežo, da bi pripravila večerjo.

Ostali smo se prav vestno ogibali vsake besede, katera bi bila količkaj v zvezi z namenom, s katerim sem prihajal v to hišo. Govorili smo največ o otavi, katere košnja se je morala jutri pričeti.

Začulo se je bučanje v veži. Sledilo je nekaj govorice z Margareto, nakar so se duri hitro odprle. V hišo pa sta pribren-

čala sinova, starejši Marks in mlajši Othinrih; o zadnjem mi ni znano, kako je prišel do tega nečloveškega imena. Bila sta kakor razdražena sršena. Postavila sta se pred očeta, a mene še pogledala nista.

Marks se je najprej oglasil:

„Kaj je, oče? Kaj pripoveduje Margareta?“

In Othinrih je kar ob mizo udaril ter vpil:

„— da jo hočete dati od hiše, ko vendar veste, da midva brez nje ne bi mogla živeti!“

Marks se je še jezil: „In med ljudi naj bi prišla, ki govore, kot lajajo pri nas psi!“ Tudi Marks je tolkel z roko ob mizo.

Nespodobno govoričenje o domačem mojem jeziku me je pogrelo, da sem hotel fantičema nekaj povedati, kar bi jima ne bilo všeč. Prihitela pa je v izbo Margareta, prijela Othinriha za rokav in ga vlekla za sabo, proseč oba, da naj mirujeta in naj ne dražita očeta, ki je vendar hitre jeze, da se razkači nad vsako malenkostjo.

Kričala sta: „Nočeva, da bi te prodajali od hiše!“ Ali odnehala sta vendarle, ker je popolusestra nad njima imela več moči, kot sem pričakoval.

Hišni gospodar se ni razjezil, dasi mu je v modrem očesu nekako zažarelo. Tudi ona na peči se je zopet oglasila in čul sem, kako je zdihovala:

„Jeremija, čemu jo siliš od hiše? Rad jo imaš in rada jo imata tvoja sinova, dasi ju nisi odgojil, kot je predpisano v božji knjigi. Počakaj še! Gotovo pride krščanski mladenič, ki jo bo hotel imeti, ki jo bo snubil, kakor je snubil Jakob svojo ženo. Če ga ni tu, pride od drugod, pride z Nemškega, kjer so zmagovalci svetega evangelija spoznavalci! Trubar ti ga poišče, Trubar, ki mu prihaja iz ust čista božja beseda, kakor prihaja iz panja sladki med!“

Jeremija je bil takoj zopet pri nji ter je zopet položil roko na zgubano njeno lice: „Tiho, mati! Če bi vas kdo naznanil grajskemu glavarju, uklenili bi vas v verige in umreti bi morali v temnicah na loškem gradu!“

Tedaj je starka povzdignila svoj glas, da se je slišala njena beseda po celi izbi:

„Gospod bi mi ne mogel dodeliti večje sreče, če bi se izpolnilo, kar si povedal! Dajati izpričevalo za evangelij, bi bilo moje veselje, in naj mi z verigami obložijo vse ude pregrešnega

telesa! Izpričevalo, katero si odklonil ti in katerega ni dajala Barbara, ker je bilo vama več za dobrine tega sveta, nego za blagoslove nebeškega kraljestva! In to, da so se otroci, rojeni iz mojege mesa, izneverili najsvetejšemu, leži nad mano kakor skala, da trpinčena duša ne more iz telesa, katerega bi bila že davno morala izročiti črni zemlji! Trubarja pokličite!“

Še dalje je zdihovala:

Glej, prišel je dan, ko govorim: „Srečni so jalovi in srečna telesa, ki niso rodila, in prsi, ki niso dojile! Posušena trava sem na strehi, in posušila sem se prej, kot sem bila izruvana. Moja duša upa na Gospoda in nanj se zanaša, da so rešene solz moje oči. Usta mojih sosedov ne poznajo resnice in ne rode okrepčanja. Hitim v kraljestvo živih, kjer ima Gospod svoje zaklade. Noč in dan je trpljenje moja jed. Gospod je poslal name veliko vodo, da se potapljam v nji. Moja duša je bila preganjana in k tlom je potlačeno moje življenje!“ Omahnila je po peči in morda zaspala, ker tisti večer ni izpregovorila več besede.

Po večerji, pri kateri se ni zgodilo nič pomenljivega — le brata Marks in Othinrih sta črno gledala, ne da bi bila kaj črhnila — peljali so naju v čumnato, kjer so meni in Lukežu odkazali široko posteljo, da sva na nji skupaj brez težave prenočila. Po dolgi hoji sva tudi hitro zaspala in prav dobro spala do ranege jutra. Takoj ko se je zdanilo, pa sem vstal ter se ogledal po Wulffingovem gospodarstvu.

V hlevu je bilo precej živine, in reči moram, da ni bila slabša od naše na Visokem; morda za malo spoznanje, za več pa gotovo ne, dasi je oče Polikarp slovel, da ve, kako je ravnati z govedom.

Nametal sem klaje v jasli. Ko sta Marks in Othinrih dosti pozneje vstala, bilo je že vse opravljeno. Smeh in porogljive besede sem prezrl; ali očetu, ki je prišel za nami, in Margareti, ki je prišla molzt, je bilo moje delo všeč.

Othinrih je osedlal konjiča in na vse jutro odjezdil proti Zalemu Logu, da bi prinesel odondot sladkega vina. Govorilo se je nekaj o črnikalcu; tega pa v Zalem Logu gotovo ni bilo dobiti, ker ga še celo loški škofje niso mogli vselej dobiti, bodisi da ga je vinograd premalo rodil, bodisi da je bilo črnikalsko vino tudi za škofa predrago.

Celo dopoldne smo kosili otavo, pri tem pa me je gospodar venomer izpraševal o našem domačem gospodarstvu. Hotel je

vedeti, koliko starov smo pridelali pšenice in drugega žita, koliko glav živine imamo v hlevu in koliko konj za tovorjenje. Moji odgovori so ga prav zadovoljili, ker je postal zgovornejši od odgovora do odgovora. Od svoje strani pa pripominjam, da kosimo na Visokem boljše in lepšo otavo!

Opoldne smo veliko jedli. Gospodinja je skuhala gnjat, katero sva bila s sabo prinesla, in še dosti drugega. Moje začudenje so vzbujali debeli cmoki, napolnjeni s sirom in orehi, česar do tedaj še nisem nikdar jedel.

Stara mati se ni prikazala s peči, ali gospodar je prinašal tja od vsake sklede. Prinesel ji je tudi pogače, in videlo se mi je, da je bila stara ženica še prav dobro pri moči in da je za svoja leta prav obilo jedla.

Margareta in mati sta bili praznično oblečeni. Če se ne motim, bil je tudi oče čedneje opravljen kot prejšnji večer.

Le Mark in Othinrih sta prišla k mizi v najslabši obleki in snedla sta za štiri druge, tako da je visoška gnjat v največjih kosih izginevala v nenasitljive želodce Wulffingovih sinov. Rezali smo pogačo in pili črnikalca iz Zalega Loga, ki pa je po mojem mnenju bil nekak vipavec, pomešan s slabim istrijancem.

Najedli smo se in napili. Pričakovali smo, da se prične razgovor o zadevi, radi katere sva prišla z darovi z Visokega in radi katere je pridna gospodinja pripravila dobro in tečno kosilo. Ta razgovor, kakor je bila njegova dolžnost, je vpeljal Lukež, ki je prišel z mano in ki si je bil obvil svoj klobuk s pisanim trakom, kakor je bila takrat navada pri naših snubačih.

„Čas bo,“ — s temi besedami se je obrnil hlapec k meni — „čas bo, da se odpraviva! Dolga bo pot, in če bo dobro šlo, bova o polnoči doma. Po temi hoditi in še po gozdovih, utruji človeka.“

Jeremija Wulffing je prikimal, nato pa se je njegov pogled uprl v me, kakor da je vrsta na meni, da izpregovorim.

Margareta je pobrala sklede in žlice ter odhitela iz hiše.

Ni mi rada tekla beseda. Kdo naj bi ne prišel v zadrego, ki naj pove pred zbrano družino, da si je izbral domačo hčer za ženo, dočim se ženin in nevesta do danes še nikdar nista videla? Pa sem le izpregovoril:

„Oče mi je ukazal, da pridem k vam in vas vprašam, če bi hoteli odgovoriti na tisto, kar sta govorila na sv. Jakoba dan v Loki?“

Pri tem mojem vprašanju so postali pozorni mati in sinova pri mizi, ker so vedeli vsi, da se bo nekaj odločilo, kar je bilo pomenljivo za celo hišo.

Oče Jeremija mi je takoj odgovoril:

„Delati veš, vstajaš zgodaj, prepiraš se ne rad, kakor sem videl včeraj, in hvale si vreden. Tudi Margareta se ne ustraši dela. Govorica, ki je govorica vaše hiše, ji ne teče gladko, a 140 privadi se ji, ker se gospodinja vedno ravna po svojem gospodarju. Na Visokem sta dva, in obema bo lahko Polikarp veliko dal. Pri meni jih je nekaj več, praznih rok pa ne bodo odhajali iz hiše. Tako je! Prinesi torej očetu odgovor: ‚Dvesto beneških cekinov, katerim priložim še sto beneških kron‘. To je moj odgovor!“

Ponudba je bila na vse strani častna in zadostna. Dedič, ki naj bi prevzel visoška dva grunta, bi ne mogel računati z imovitejšo nevesto. Vendar pa je moral blekniti hlapec Lukež nepotrebne besede:

„Nekaj starov žita bo že še!“ S tem je ogenj, ki je tlel pod streho, razpalil, da se je v hipu prikazal visok plamen.

Jeremija, nekoliko užaljen, je sicer hladno odgovoril: „Kar sem dejal, sem dejal!“ ali zahrumela sta sinova z enim samim glasom:

„Dvesto cekinov in še sto beneških kron!“ Vzdignila sta se kakor obsedena medveda in s pestjo mlatila po mizi, da je na nji rožljalo namizno orodje, kolikor ga ni bila poprej Margareta vzela s sabo.

„Dvesto beneških cekinov!“ je tulil Othinrih. „Veliko več ni vredna cela naša beračija!“

„In povrhu še sto beneških kron!“ je rjul Marks. „Prodati se bo morala zadnja glava iz hleva, midva pa naj greva prosjačit ali pa k ciganom na Blegoš!“ Tu je Marks popadel skledico na mizi ter jo vrgel za hišne duri, da se je zdrobila v kosce.

Jeremija Wulffing je sicer prebledel, a odgovoril še ni ničesar. Ni pa mogla molčati Margaretina mati in jokaje je izpregovorila:

„Delali sva pa vendar tudi veliko! Z Margareto nisva nikdar rok križem držali!“

Skoraj bi mislil, da sta sinova komaj čakala, da bi planila po pisani svoji materi, ki je bila podobna kupu gospodinjске revščine. „Ti pa tiho bodi!“ sta tulila oba in po gorjanski sirovi navadi sta jo tikala, kakor bi bila zadnja dekla pri gruntu.

„Ti pa čisto molči!“ se je drl Marks. „Kaj pa si ti k hiši prinesla?“

Othinrih se je krohotal. „Tisto, kar vsaka ženska k hiši prinese!“

Zopet sta razbijala po mizi, a Jeremija Wulffing je še vedno molčal. Čudno je bilo, da ni vzel prav nič v varstvo druge svoje žene, ki je pred hrupom svojih polsinov kar skupaj lezla.

Onadva se nista mogla pomiriti; nasprotno, hitela sta iz enega divjanja v drugo. In še tako sta bila zaslepljena, da sta se lotila tudi svojega roditelja in gospodarja.

Kričala sta:

„Kaj bode te nama dali, ko dosedaj še prav nič dobrega imela nisva? Bila sva vola pri hiši in vedno v jarmu!“

„Vi ste spali,“ se je norčeval starejši, „a zmiraj je bilo vse obdelano.“

„Veliko niste nikoli delali,“ je dodal mlajši, „še takrat ne, ko smo kosili in mlatili.“

Očetu Jeremiji so se pričele mešati vse črte po obrazu. Bil je mož, ki se je nerad razgreval, razvnel pa se je tedaj, če se ga je zadelo pri najobčutnejšem, če se mu je povedalo, kar je v svojem življenju najneraje poslušal, ali tudi to sta mu povedala nerodna sinova tisti dan.

„Ako se prav pomisli,“ se je oglasil Marks, „je bilo skora vse materino, vašega pa prav malo.“

„Mati,“ je sikal Othinrih, „je rada pravila: ‚Ko sem jemala očeta, ni imel drugega, kar je nosil na sebi.‘“

Peklensko sta se zakrohotala. Marks je še dostavil: „Najbolje bo, če posadiva rdečega petelina na strehe! Potem bodo jemali beneške kronice, če bodo vedeli kje!“

In Othinrih: „Potem bode te toliko imeli kakor tedaj, ko vas je najina mati jemala!“

Tako sta ta dva zaslepljenca napadala lastnega svojega očeta, kateremu sta dolževala pokorščino in ljubezen!

Jeremija Wulffing se je bliskoma vzdignil z mesta, kjer je sedel, z roko pa je posegel k svetim podobam ter izvlekel izza teh podob dolg in debel brezovec, kakor ga jemljemo na polje, da priganjamo z njim leno živino.

Tedaj sta sinova postala plaha in od mize sta hitela, da bi rešila kožo udarcev. Ali pri hišnih durih ju je stari dotekel in nista mu mogla uiti. Brezovec je pel svojo glasno pesem, da je

tleskalo po hrbtu, po glavi in roki, prav kjer je zadelo in kamor je padlo. Oče Wulffing ni pri tem izpregovoril niti najmanjše besedice, samo tepel je.

V šumu se je začul glasek, tenak, skrhan, prav kakor bi prihajal globoko izpod zemlje, kakor bi ga čul v sanjah ali v poluspanju. Na peči je pela stara mati:

Ach Jesu! lass mich sehen
 Dich/ O du schoenes Liecht:
 Hoer an mein Bitt und Flehen/
 Zeig mir dein Angesicht!
 Moecht bald ich zu dir fahren/
 Wie gern ich sterben wolt!
 Kein Gelt/ kein gute Jahren/
 Kein Freunt nicht halten solt.

Takoj se je pomirila hiša. Fanta sta izginila in oče je blagodejni svoj brezovec zopet vtaknil za table. V srcu sem občudoval te Nemce, da si vzgajajo otroke tako, da jih tepo, in najsi so že odrasli in prvi delavci pri hiši. V Poljanah bi težko dobil dvajsetletnega mladiča, ki bi se svojemu staremu očetu s silo ne uprl, če bi imel voljo, ponižati ga pred tujci ter govoriti z njim z brezovcem.

Jeremija Wulffing je izpregovoril:

„Tako torej! Kar sem govoril, je zgovorjeno! Čez dva tedna bo dan sv. Ahaca. Sporoči očetu, da pridemo tisti dan v Loko. Grajski pisar ali pa mestni pisar — ta je ceneji — bo zapisal, kar se mora zapisati, da bo vse v pravem in postavnem redu!“

Razgovarjali smo se še o enem in drugem, nakar sva z Lukežem odrinila. In lažja je bila hoja, ker sta bili bisagi prazni.

Hodila sva že nekaj tisoč korakov, tako da se je komaj še videl mal kos strehe pri Wulffingovi napravi. Dospela sva do kraja, kjer se je pot zasukala nizdol. Tam v bregu sta sedela Jeremijeva sinova. Pričakovala sta naju in to pri jako razburjeni volji; vendar pa nista imela pri roki nikakega orodja, s katerim se pri nas navadno pretepavajo mladi ljudje. Vstala sta in takoj sem opazil, da očetova šiba ni ostala brez sledov. Rdeče niti so se jima vlekli po obrazu in tudi po rokah.

Othinrih, ki je bil predrznejši od brata, je stopil predme z besedami: „Ti pač misliš, da smo fantje v Davčah ovce, katere lahko pretepava vsak!“

„Tako boš govoril,“ se je oglasil tudi Marks, „po celi tvoji umazani dolini!“

Pri tem sta se zopet šalila iz naše govornice in zopet omenjala pse, češ, da lepše govore kot mi, ki smo menda krščeni pred božjim kamnom. Govorila sta z velikim zaničevanjem in prav nespametno se mi je videlo zasramovanje naše govornice, ko sta se vendar sama posluževala besed, da ti je bilo, kakor bi požiral zdrobljeno steklo, če si ju moral poslušati.

Premagal sem svojo jezo in ubogal sem svojo pamet, ki mi je velela, da se ne gre prepirati ali pa še celo pretepevati z njima, ki sta mi bila bratranca po materi in polubrata moje neveste. Tudi Lukeža sem krotil s svojimi pogledi. Molče sva hotela stopati mimo, kar pa je onadva še bolj razdražilo.

Othinrih se mi je postavil na pot ter vprašal: „Ali te je kaj v hlačah, kranjska glista? To bi rad vedel!“

Tudi Marks bi bil ravnoisto rad vedel, in Lukež je nekaj godrnjal o tem, da vsega skupaj ne smeva požreti.

Othinrih je na vsak način zahteval, da se moram metati z njima. Marks pa je hotel, da bi se bili vsaj za prst vlekli, če že nimam poguma, da bi se metal z njima. Pristavil je, da moram nekaj moči v sebi imeti, ko se vendar ženim in ko ne sedim več pri skledici, v katero je nalila mati mleka.

Govornica je postajala vedno bolj trpka. Lukež je že odložil svojo bisago, slekel suknjo ter si zavihal rokave. Že je pljunil v svojo pest ter kazal tako, da je vedno pripravljen, udeležiti se pretepa, kakor se to spodobi nekdanjemu kirazirju in najsi je star že sedemdeset let. Pretila je nevarnost, da se sprimemo, bodisi da bi se bili metali, bodisi da bi se bili za prst vlekli.

Naša ljuba Gospa z Malenskega vrha nam je prihitela na pomoč. Na kraj prepira je namreč prišla nevesta Margareta, katera je v trenutku izprevidela, da se hočemo stepsti, ker je prav dobro poznala ošabnost in razposajenost svojih bratov. Oštelu ju je in z ostro besedo zapodila z mesta. In čisto resnico zapišem, da sta Marks in Othinrih izgubila ves pogum in da sta se svoje sestre zbala, kakor sta se bila poprej zbala svojega očeta! Še pristavim: ko se je tako jezila, ko je izpovedovala svoja brata, je bila zala in se je dopadla mojim očem!

Še nekaj časa je hodila z nama, bržkotne v namenu, da bi s tem zadrževala brata, da se ne vrneta in ne iščeta zopetnega prepira. Ko je bila prepričana, da je nevarnost preprečena, je

obstala ter vzela nekje iz obleke mal zavitek. Zopet ji je oblila kri beli vrat in sramežljivo je iskala besede, ki naj bi jo izpregovorila meni. Kakor veste, je bil oče Jeremija poudarjal, da ji govornica mojega domačega kraja ne teče gladko; Margareta je hotela pri slovesu pokazati, da ji ta govornica ni tuja. Molila je zavitek proti meni, mešala nekaj naših besed ter končala proseče: „Nemi, nemi!“

Vzel sem, ona pa je odhitela. Ko sem zavitek odvil, tičal je v njem kos pogače, a zavitek je bil v facoletelček, kakor ga dajejo, posnemavši laško navado, neveste svojim ženinom.

Ponižno izgovorjeni „nemi“ mi je zvenel še dolgo po ušesih in tudi potem, ko mi je bil Lukež razložil, da Tajčarji po Sorškem polju ravnotako mešajo govornico, da po naše obrežejo nemške svoje besede. —

Med daljšo potjo nisva doživela nič takega, kar bi bilo vredno, da bi se tukaj zapisalo. Hodila sva po isti poti kakor prej, ko sva prihajala z Visokega. Na Svrčušah ni bilo človeškega sledu. Samo pri studencu je ostala črna lisa, kjer so cigani onokrat kuhali. V celem gozdu ni bilo čuti glasu in prav lahko bi bil zaspal, kdor bi bil legel na zemljo.

Dospevši za Blegoš, je visoko nad nama v šumi prav močno zaropotalo, kakor bi padala posekana debla k zemlji. Strmeč sva obstala, kaj če to biti? Počez po bregu se je ropot širil in širil, dokler ni streljaj nad nama prilomastil po gošči jelen, orjak in velikani. Divjal je, kakor bi visel v zraku, a po hrbtu je bil položil rogovje, ki je bilo dolgo kot dolga metla.

„A si ga videl?“ se je začudil Lukež. „Da sem imel pri sebi svojo mušketo, izstrelil sem jo na njega, da bi se valjal po Frati! O jej, to bi bil pogled!“

Takoj se je ohladil, ko sem mu odgovoril:

„Kaj, ko bi izvedel škof Albreht Sigismund? Ta bi ti že pokazal, kaj se pravi streljati njegove jelene!“

„Ti visoki gospodje,“ je tožil Lukež, „pridržiyo vse zase, kar je količkaj dobrega, nam beračem pa najslabšega ne privoščijo! Da bi jih vrag jemal!“

Pripovedoval mi je o pokojnem škofu Vidu Adamu, ki je na žalost loškim podanikom sedel na škofijskem prestolu dolgo vrsto let. Bil je trd vladar. Vsak dan je hotel imeti višjo desetino, vse dni svojega vladanja se je pravdal s svojimi podložniki, da so ti morali nositi kožo sedaj v nemški Gradec, potem

zopet na Dunaj in enkrat še celo k cesarju v Regenspurg ali kako se že ta prokleti nemški kraj imenuje. Opravili niso nič, ker je bilo in bo zmiraj tako, da cesar ne izkljuje oči ne škofu ne najmanjšemu graščaku! Ali tudi naslednik Albreht Sigismund ne bo dosti boljši, kar so že občutili podložniki v Železnikih. Sedem se jih je združilo, da so nekaj jelenov pobili. Ali je to kaj posebnega? Škof pa je obsodil vsakega, da plačaj stoindvajset tolarjev. Kdaj jih je jelen vreden? Ali plačati so jih morali, če niso hoteli k Miholu Schwaiffstrigkhu, ki daje slabo pijačo, slabo stanovanje!

Tako sva se razgovarjala, dokler nisva bila zopet na Visokem, kjer je oče Polikarp prav rad vzel v vednost Jeremije Wulffinga odgovor. Tudi nočem zamolčati, da se mi je tisto noč sanjalo o Margareti, njegovi hčeri. (Dalje prihodnjič.)

Pavel Golia:

Lestve.

Napočila je zadnja ura dnevu.
 V vrhovih belosnežnih mro
 poslednji žarki solnca rdečega,
 gorečega
 v brezsilnem gnevu.
 Nad sivimi poljanami se pnó
 do néba lestve, ki jih z blagoslovljeno rokó
 nerazodeta plete tisočletna tajna.
 Po lestvah bo prišla princesa
 poljubit izmučeno obličje Kajna,
 da odpuste mu smrtni greh nebesa.

Anton Loboda:

Narodno osvobojenje in naša civilizacija.

Narodno osvobojenje, ki smo ga ravnokar dosegli, pomeni za naše življenje pač največji preobrat, kar smo jih doživeli, odkar smo prišli pred tisoč leti pod frankovsko-nemško oblast. Nova doba, ki jo pričenjamo, bo bistveno izpremenila tire, po katerih je doslej potekalo naše dejanje in nehanje; premenjen bo življenski milje posameznika in premenjene bodo vse občne civilizacijske razmere, v katerih se gibljejo pota naših ljudi. Tako prihaja naša civilizacija pod vplivom teh temeljnih izprememb na povsem nova pota, zapuščajoč kakor suho strugo na strani svojo dosedanjo smer z mnogimi, tekom dolge tisočletne dobe doseženimi pojavi vred.

Začetek te velike izpremembe je prinesla že doba narodnega prebujenja. Ko je hotela osvoboditi vsestransko zaslužnjene narode izpod kulturne, civilizacijske, socialne ter gospodarske in politične nadvlade, se ni borila le proti trenutnemu stanju, temveč hkrati se je začelo stremljenje, uničiti tudi vse sledove stoletne in tisočletne odvisnosti. Zato opazujemo povsod poleg pozitivne, ustvarjajoče strani nacionalnega dela tudi močno izraženo negativno črto narodnega prerajanja.

In tudi sploh pomeni v splošni civilizaciji nastop nacionalne regeneracije podvrženih ljudstev v gotovem smislu trenutno negativno fazo. Povsod se je bilo namreč vršilo med vladajočim in vladanim ljudstvom neko zblíževanje, prilagodenje; in sicer tako, da je igralo prvo ljudstvo — aktivno, drugo pa pasivno vlogo. Pri tej počasni, vsestranski asimilaciji je podvrženo ljudstvo gubilo neprestano svojo prvotno originalnost, svoje značilnosti in sprejemalo elemente nadvladajočega naroda. Tako smo se mi Slovenci približali svojim nemškim gospodarjem v govoru in noši, v običajih in mišljenju, skratka v vseh panogah svoje civilizacije. — Kar pa je bilo tako doseženega izenačenja, proti vsemu se je obrnilo stremljenje narodnega preporeda. Ko se je rekreiral narod, je začel tehtati in preiskovati, kaj nosi v sebi in na sebi

tujega in potujčenega ter iskati v svoji še nepokvarjeni preteklosti svojo prvotnost ter pristnost. Tako smo začeli, da navedem najbolj popularen zgled, čistiti svoj jezik, trebiti iz njega vse, kar je nosilo na sebi znak tujega vpliva. To se nam je do danes v književnem jeziku domala posrečilo, prava ljudska govorica pa se je kljub vsemu le malo izpremenila ter nosi na sebi še polno znakov jezikovne „popačenosti“; med njo in književnim jezikom zeva vsled tega znaten prepad, večji kakor pri večini drugih jezikov.

S tem jezikovnim purizmom smo uničevali delo, ki je bilo uspeh dolgotrajnega procesa asimilacije. Če pa pogledamo vrh tega na svoje počenjanje s historičnega stališča, si moramo priznati, da nam zgodovina kaže pač mnogo zgledov našemu sličnega jezikovnega „popačenja“, pa malo ali pa nič primerov našemu podobnega jezikovnega purizma. Lahko celo rečemo, da so skoro vsi jeziki več ali manj „popačeni“, ker so namreč tudi narodi skoro vedno produkt spojitve raznorodnih plemenskih elementov. Vemo, da ima na pr. španščina zato toliko število arabskih tujk, ker je nosila tako dolgo nadvlado Arabcev, vemo, da je Angležem vlada pofrancoženih Normanov zapustila sled in spomin v močnem odstotku francoskih debel. Popačenost jezika nam torej kaže veliko historično vsebino, je del zgodovine same; naš purizem pomeni potemtakem nekako korigiranje zgodovine in naš na zunaj tako čisti književni jezik — med vsemi slovanskimi baje najčistejši — nosi v resnici na sebi nekaj neresničnega.

Drugod so torej pustili ta rezultat zgodovinskega procesa neizpremenjen ter ga sprejeli v celoti za osnovo sedanjosti in bodočnosti, mi pa smo „razveljavili“ en del tega procesa ter segli nazaj k svoji prvotnosti. Ravno v sedanjosti se kaže precejšen pomen tega našega postopanja, zakaj vsled temeljito izvedenega purizma je naš književni jezik znatno bližji srbsko-hrvatskemu, kakor pa bi bil, ako bi sprejeli vanj vso primes nemškega in italijanskega vpliva. Še bližji pa bi si bili s Hrvati ter Srbi, ako bi bili tudi ti puristi, tako pa tvori množica turških tujk za nas znatno težavo in precejšno diferenco med nami in njimi.

Tudi sicer kaže naša civilizacija znake sličnega purizma, povračanja k pristni, nepopačeni preteklosti. Naj opomnim le na tendenco, ki se je pojavljala sporadično izza prve dobe našega narodnega prebujenja, namreč na pojav, da se izkušamo izogibati

tujim latinskim in nemškimi krstnimi imenom ter jih nadomestiti s pristnimi prvotnoslovanskimi.

Narodni preporod pomeni ustavitev naravnega socialnega procesa tudi v reasimilaciji tujerodnih mest na narodnokompaktnem ozemlju, kakor sem izkušal pokazati v enem poslednjih člankov. Tudi v tem pogledu je vse delo, doseženo v dosedanem razvoju, uničeno ter se stremi po cilju, v historičnem pogledu negativnem, doseči zopet staro prvotno stanje homogenosti narodnega teritorija s tem, da se te tujerodne primesi reasimilirajo. Ta novi proces se vrši bolj naravnim potom kakor hoté; dasiravno je tudi v tej obliki posebnost vzhodne Evrope in moderne dobe, ima vendarle tudi na zapadu — dasi redko — slične pojave; opozarjam na Pirenejski polotok, kjer so si bili Španci in Portugalci reasimilirali močne arabske oziroma mohamedanske naselbine. Sicer pa opazujemo v zgodovini veliko slučajev, kako so se slični procesi neovirano v začetni smeri nadaljevali ter dopolnili do konca. Da se je proces asimilacije pri nas na očitni način premenil, vzrok za to leži v osvobojenju vladanih ljudstev; ni pa se s tem izpremenil proces sam po sebi, njeni notranji zakoni, temveč ga je novi socialni faktor le modificiral, tako da so bile le vloge zamenjane, dejstvom pa je ostalo isto.

Ko smo se tako pod vplivom nove civilizacijske situacije, novih tendenc ozirali po zanesljivem kompasu, ki bi nam kazal pot ter nas učil ločiti pristno staro narodno bistvo od tuje primesi, od popačenosti dosežene, tekem tisočletja, seveda ločitev ni bila vselej lahka. V marsikaterem oziru tičimo še globoko v civilizacijski, v kulturni odvisnosti od nemškega, deloma italijanskega vpliva. Ko pa smo že dospeli tako daleč v narodnem purizmu, sodim, da bomo na tej poti tudi nadalje ostali; ko stopamo v vedno ožji kontakt s Hrvati in Srbi, bomo bržkone opazili še marsikako sestavino na sebi, ki je še preostanek nemškega vpliva, upamo pa, da bomo tudi svoje hrvatske in srbske konacionale opozorili na mnogotero lice narodne popačenosti. Vračajoč se tako s treh strani k nepokvarjenejši prvotnosti, bomo pač na teh konvergentnih potih našli večjo sorodnost. Razume pa se samo po sebi, da pri tem ne smemo zaiti v sentimentalnost ter da ne smemo poizkušati, da bi se hoteli vračati k onemu, kar se je že davno preživelo. V tem nam mora biti naša polpreteklost veren, svarilen in vodilen učitelj!

Med one panoge naše civilizacije, kjer se mora obnova stare, nepokvarjene narodne pristnosti udejestviti, spada pač pisava naših priimkov. Sodim, da je že marsikoga bodla nenaravna, neenaka, včasih naravnost absurdna pisava naših osebnih imen oziroma priimkov. Naši rojaki se pišejo za Bizjake in Vizjake, celo Wisiake zraven Bezjakov in Pesjakov in Pessiakov, imamo imena Bevec in Belec ter Bevc, Krašovice in Sajovice, Zupane in Zupančiče, Cererje in Cirerje, Cerarje in Cirarje, Tičerje in Kramerje in kakor se glasi pač še nešteto podobnih slučajev. Dalje pa pridejo k slednjim še hujši, pridejo Miklauci, Ogoreutzi, Kmetetzi, Topolauzi, in Vodopiuci, nato pa razni -itschi in -tschitschi poleg -schekov in -schegov in -scheggov in primorski -ichi ter -chichi. Imamo slučaje, ko se piše od dveh bratov prvi Rugel, drugi pa Rugelj, prvi Primic, drugi pa Primec, Krivic in Krivec, Črne in Černe, Uran ter Vran in Urančič ter Vrančič. Pišemo torej svoje priimke po veliki večini na način, ki s slovniškimi pravili ni v skladu ter se včasih drži fonetične pisave, pogostem pa išče kolikor mogoče kompliciranih neslovenskih oblik. Razgled po priimkih pri drugih narodih nam sicer kaže, da v tej neskladnosti pisave priimkov s slovniškimi normami nismo ošamljeni ter da tudi oni pišejo nam podobno nepravilno. Nemce poznamo v tem oziru iz vsakdanje izkušnje, o Francozih vemo tudi povedati nemalo dobrih primerov, Angleži so pa zlasti na glasu, da pišejo svoje priimke tako nenavadno, da je potreben poseben pouk, ako se hočemo seznaniti z njih izgovarjavo. Kljub ti navidezni podobnosti pa obstoja med našo in njihovo pisavo priimkov bistven razloček. Tam je v nji zgodovina, in sicer zgodovina lastnega jezika in njega ortografije, ki je bila ravno v priimkih nekako petrificirana. Mi moremo slično trditi le o malem delu svojih popačenih osebnih imen, na pr. o priimkih na —ic kakor so naši Ipavici, Krivici, Primici; drugače pa je z ogromno večino naših nepravilnih priimkov. Res, tudi v njih je zgodovina, ali ne zgodovina lastnega jezika, lastnega pravopisa, temveč zgodovina naše zavisnosti, naše sužnosti. V njih se zrcali pot naše civilizacije; kažejo nam, kako so pisali naša imena tuji možje, nemški ali italijanski naši gospodarji, ki naših imen niso razumeli, pa so jih prikrojili svojemu ušesu in očesu primerno. Kažejo nam pa slednjič tudi na tiste domače ljudi, ki so krojili naše nazive za tuja ušesa, bodisi iz same nedolžne modnosti, bodisi hoteč s tem zabrisali sled, ki bi jih vezala na zemljo ob Soči, Savi

in Dravi. Prav dostikrat pa je v njih nepravilnosti razpoloženje župnika, ki je enkrat Guzelja psal s končnim -j, drugič pa brez njega.

Ali naj sedaj v svojih imenih hranimo spomin na ravnokar srečno premagano sužnost? V njih nepravilnosti ni podobe lastne samosvoje razvojne faze, temveč v njih je kondenzirana ena stran nasilnega tujega vpliva, kateremu smo bili podvrženi proti svoji volji. Če smo v drugih ozirih pridno na delu, da izluščimo iz davnine svoje pristno jedro, zakaj se ne bi to postopanje razširilo tudi na opisano stran naše civilizacije!

V stari dobi, v avstrijski sužnosti, bi bilo kaj takega seveda nemogoče, zakaj brez politične, vladne pomoči je neizvršljivo. Danes pa sodim, da splošna poprava v tem oziru ne spada v območje utopij ali nepotrebnih narodnih sentimentalnosti. Če bi se za vse očitne priimke-popáčence dekretirale pravilne oblike ter bi iz Sajovica uradno nastal Sajevec, iz Miklauca Miklavec, oba brata Rugelj in Rugel pa bi se pobratila na -j, vsi -itschi bi zlezli pod strešico domačega -č, sodim da bi bile poleg nacionalnih puristov zadovoljne tudi razne upravne pisarne, ki imajo opraviti z abecednimi imeniki naših ljudi. Potrebno pa je pri tem naglasiti, da bi izpeljava te reforme ne bila tako enostavna, zakaj mnogo naših imen je tako kompliciranega izvora in pomena, da bi nam morali pač mnogokrat priti na pomoč filologi, historiki in socijologi, predno bi se mogla ugotoviti pravilna oblika. Ali, z drugimi besedami, naši priimki še čakajo svojih znanstvenih raziskovalcev, predno jih predložimo takšni narodni puristični reviziji.

* * *

Ena izmed temeljnih izprememb v naši civilizacijski orientaciji bo obsegala bodoče razmerje do jezika, ki je doslej igral v našem narodnem življenju izredno važno vlogo, do nemščine. Kakor je videti, se še ne zavedamo v polni meri, kako globoko bo posegel pri nas v tem oziru politični preobrat. Priznati si moramo, da je nam Slovencem nemščina posredovala domala vso civilizacijo, da nam je bila tudi pri kulturni vzgoji skoro absoluten posredovalec. Vso svetovno literaturo, beletristično kakor znanstveno, smo spoznali skoro izključno s pomočjo nemških prevodov. Kaj bo torej s tem nemškim kulturno-civilizacijskim posredovanjem, ali z drugimi besedami, kaj bo z naprej z usodo nemščine pri nas?

Nemščina ni doslej pri nas vladala morda zaradi kulturne sile nemštva same, temveč njenega gospostva prvi razlog je bila dolgotrajna politična vlada nemškega naroda, ki nas je silila, da smo se morali učiti nemščine. Vsled ozke politične, gospodarske in splošne kulturno-civilizacijske zveze z nemškimi pokrajinami je nemščina kot jezik politično, gospodarsko in civilizacijsko-kulturno močnejšega in vladajočega igrala vlogo občevalnega jezika v vseh navedenih panogah naše kontakta z Neslovenci. Tako si je uzurpirala nemščina pri nas vlogo prevladajočega kulturnega jezika.

Zanaprej mi ne bomo imeli z Nemci nikakršnih političnih zvez. Enako tudi ne bomo imeli ž njimi gospodarskih stikov; o tem dejstvu vlada pri nas še prevelika nejasnost. Nekateri so namreč uverjeni, da bomo še vedno z Nemci v precejšnjih trgovskih ter sploh gospodarskih stikih ter opirajo to svoje mnenje na dosedanjo tradicijo in na dejstvo, da bomo imeli z Nemci še vedno na široko skupno mejo in da bomo pač še za dogleden čas navezani na uvoz raznih industrijskih predmetov, katerih ima nemška Avstrija v obilici in odkoder je tudi dovoz najcenejši. To naziranje je znatno pogrešeno. Res da bomo rabili za dogledni čas še uvoz industrijskega blaga, zraven pa je ravno tako gotovo, da tega blaga ne bomo uvažali iz Nemčije. Pred vsem bo gospodarski bojkot, ki ga bo ententa nekaj časa v gotovi meri brez dvoma vodila proti Nemčiji, obsegal tudi našo državo in bomo mi za razne ugodnosti od strani ententnih držav v trgovsko-industrijskem oziru posečali trge zapadne Evrope. Razen tega pa je že nacionalno razpoloženje samo pri nas garancija, da bomo zapustili nemški trg, kar bi se bilo že pred vojno zgodilo, da ni stala državna gospodarska politika na nemški strani ter našo gospodarsko emancipacijo sploh onemogočala. Ista državna oblast pa se bo sedaj obrnila proti Nemcem, zakaj s carinsko politiko bomo lahko poljubno regulirali svoje trgovsko-gospodarske stike in ne bo zato nič več potreben podroben, skrajno težaven in malo izdaten nacionalno-gospodarski bojkot. Eventuelne konservativne tradicije naših ali na pol naših podjetij torej ne bodo mogle igrati odločilne vloge. Glede razmerja cen pa je treba opozoriti le na okolnost, da je dovoz po morju za mnogotere predmete bistveno lažji in cenejši kakor po suhem in da torej bližina v zadnjem slučaju ni tako odločujoč faktor, kakor bi bilo misliti. V trgovsko-gospodarske svrhe nam torej ne bo več po-

trebna nemščina, temveč jezik tistega naroda, s katerim bomo v najožjih zvezah, kar je za enkrat še stvar naših nacionalnih ekonomov. Vrh tega pa bomo, oprti na lastno državnost, pač že lahko zahtevali od svojih nemških sosedov, da se bodo priučili našemu jeziku, ako bodo hoteli imeti z nami trgovske ali kakršnekoli zveze.

Da bi se pa učili nemščine le zato, da bi z njeno pomočjo ostali v stikih z moderno svetovno literaturo ter sploh kulturo in civilizacijo, pa je še bolj absurdno. Nemščina nam namreč ni odpirala toliko poti do originalnih nemških kulturnih produktov, — saj teh je pač bore malo — temveč v glavnem v prevodih do francoske in dalje angleške, italijanske, nordijske ter ruske, poljske kulture. Ravno proti tistemu, kar tvori najoriginalnejše, najznačilnejše črte nemškega duha, pa se je zlasti dvigal naš odpor; to nas torej tudi zanaprej ne bo privlačevalo, temveč odbijalo.

Ker pa je popolnoma jasno, da nam slovenska literatura sama v svojih prevodih ne bo nikdar nudila vsega, kar smo doslej sprejemali po posredovanju nemščine, si bomo morali iskati primerne nadomestila. Velik del ga nam bosta nudili srbska ter hrvatska knjiga, za ostali del pa bomo morali gojiti znanje enega izmed velikih svetovnih kulturnih jezikov, ki pa ga bomo rabili sploh tudi kot direktnega posredovalca z moderno svetovno civilizacijo. Ta nam bo služil ob enem kot občevalno sredstvo v mednarodnem prometu, bodisi v trgovsko-gospodarskem, diplomatsko-političnem, kulturnem ali kakršnemkoli oziru.

Po sedANJI in dosedanji kulturno-civilizacijski konstelaciji nam pri izbiri odločitev, sodim, ne bo težka. Francoščina igra še danes v vsem mednarodnem občevanju — vsaj v Evropi — domala prvo vlogo, poleg tega nam odpre prost dostop do vsebinsko in po množini bogate originalne kulture; tako skoro ne dvomim, da si bomo ta jezik izvolili v očitane svrhe.

V kakem medsebojnem razmerju bo zanaprej slovanski svet, ali bo prišlo med posameznimi ali vsemi slovanskimi narodi do ožje politične in kulturne zveze in kateri slovanski jezik bi postal v tem slučaju med slovanski občevalni jezik, o tem govoriti je danes silno težko. Odvisno je to od naše bližnje politične bodočnosti, odvisno pa je zlasti tudi od razrešitve raznih političnih, kulturnih in socialno-gospodarskih kriz, v katerih se vije danes skoro ves slovanski svet. Še nikdar se ni položaj Slovanov tako

temeljno do kraja izpremenil, kakor v naših dneh; iz kaotičnega stanja sedanosti pa se še ne kažejo dovolj jasni obrisi kristalizacijskih smeri bodočnosti. Zdi se mi potrebno, da opozorim še posebej na zahtevo, da naj šola nauči našo mladino enega modernega jezika, po mojem francoščine, a to popolnoma. To se mi zdi koristnejše, kakor pa, da podaja šola osnovne pojme večih jezikov, a ne nauči nobenega v zadostni meri. Pravilo, da velja človek tolikokrat več, kolikor jezikov obvlada, je bilo morda pravilno geslo za dobo nacionalne sužnosti, ko je bilo treba paralizirati konkurenčni pritisk tujerodnih, od države krivično protežiranih sodržavljanov z mnogostranskim jezikovnim znanjem. Danes pa je doma gospodujoč naš jezik, na tujem pa nam v doglednem času ne bo treba kruha iskati. Odslej je našo pravilo: za občevanje z velikim, predvsem zapadnoevropskim svetom se učimo le enega jezika — za medslovanski svet si bomo morda pozneje izbrali enega izmed slovanskih; — v kolikor pa bo italijanski ali navsezadnje nemški jezik v trgovskem oziru potreben, pa naj se uči — v strokovnih, na pr. trgovskih, mornariških šolah.

Takšne perspektive se torej odpirajo pred nami. Navedene izpremembe bodo posegle globoko v naš kulturno-civilizacijski milje; odprle nam bodo nov svet, doslej le malo poznan. V naših dneh se tedaj stikata dve dobi, dve generaciji mejita druga ob drugo. Treba je sedaj, da starejša koj uvidi, kam nas je usmeril novi čas, ter da vse stori, da nastopajoči dobi, mlajši generaciji, hitro pomaga v novi tir. Čim krajše bo prehodno stanje med obema, toliko boljše; da se pa pospeši in srečno izvede, za to so naši sedaj delujoči javni činitelji močno odgovorni.

Ivan Albreht:

Cilka.

Cilka pije moč od solnca in iz zraka, ki je čist in svež in kakor sama dobra volja. Pokrajina ji daje moči, polje in loka in vinska gorica, kjer dehti trta in slutnje stotisočerih radosti. Mir jo krepi, tista široka strpljivost kmeta, ki ne pozna vrvenja in drvenja, ampak se razpreza v vsem počasi in premišljeno, brez sunkov in strmoglavega zaletavanja v eno ali v drugo smer. Od dne do dne raste živahnost v dekletu in prejšnja brezbrizna otopenost se umakne zdravi mladostni razposajenosti.

Tako teko dnevi in čas, dokler ne vstane z zdravjem ponos, zavest, da je mestna, da je nekaj čisto drugega nego so tu ljudje, ki rijejo dannadan po zemlji in si iščejo ob nedeljah skromnega počitka edino le — v cerkvi in po shodih. Temu se Cilka ne more prilagoditi in vse drobne in prisrčne podrobnosti kmetiške radosti zamro polagoma v mislih na mesto, ki zaplanti v duši z žarki polzamrlih spominov, to mesto razkošja in bohotnosti, mesto nezdržne razsipnosti, kjer je prepreženo vse ozračje s svilo in z zlatom in z dragocenimi dišavami . . . Včasih se pač zaroga Eggenberg:

„Voda, milo, raztrgana srajca — kajne, Cilka —“ a dekle ne čuje razločno, zamahne z roko in se postavi pred Gregorinko:

„Dolčas mi je pri vas —“

„Delaj —“ misli teta osorno, a vendar ne izreče, ampak se nasmehne z vso mogočo prijaznostjo:

„Seve —“

Cilka jo ogleduje — vso, kakršna je — in zapazi pomanjkljaje na obleki in na postavi, na obrazu in na rokah, ki so črnikaste in razpokane kakor stare, zarjavele greblje.

„Enkrat morate priti k nam,“ povabi vznemirjeno in že isti hip obžaluje izrečeno. A za njenim hrbtom se oglasi Gregorinov Andrej:

„Jaz tudi?“

Cilka se okrene, zardi in povesi oči. Bratranca se boji, ker se ji zdi vroč in ognjen.

„Ti — seveda,“ pritrdi negotovo in hoče na vrt.

Dan je lep, solnce žge in vzduh puhti od razgretosti. Take so Andrejeve oči in taka je misel, ki ž njo objema bratranec sestrično:

„Pa ostani ti pri nas —“

Dekle se nasmehne in išče izgovora.

„Saj za nadlego jih dobite gotovo brez mene dovolj —“

„Za nadlego že, toda —“

Andrej pomežikne, mati zapreti v šali z roko in odide po svojih potih, a Cilka dvigne oči z igranim začudenjem:

„No?“

Andrej premisli, se obotavlja, pogleda navzgor in zažvižga. Topla rdečica dahne na lica, prav do oči:

„Cilka ni vsaka —“

„Pa še bolna po vrhu, kaj ne,“ se umakne dekle z zadovoljnim nasmeškom. Poklon ji prija; čeprav je koža hrapava — usta gore kakor rdeča roža — in za njimi zobje — sneg, ki se ne stali v vročini.

Andrej si nažge cigareto in draži:

„Seve, gospodične hočejo gospodov —“

„Sajaste gospodične — sajastih gospodov,“ zavrne dekle zamolklo. Prešernost mine in le še zavest, da ni na tem lepem svetu prav nič drugega kakor delavčeva hči, stoji pred njo z jedkim zasmehom. Ko jo povabi Andrej s seboj na vrt, mu sledi brez ugovora in brez bojazni. Trenutno plane vanjo uboštvo in s strahom in s sramežljivostjo ogleduje krilce na sebi, ki ni bilo merjeno njej, ampak bogve kateri — in bogve katera je bila srečna in vesela, ko ga je nosila — in bogve katera je plakala, ko ga je nosila, to udrgnjeno in obledelo krilce.

Andrej sede pod brajdo.

„Ali boš mislila kedaj name?“

Dekle se zdrzne.

„Name, tako — vsaj malo?“

Cilka ga ogleduje in se ga boji. Trta je zarasla tako gosto, da vlada pod njo prijeten mrak, a v tem mraku gorijo bratrančeve oči kakor uklete luči.

Dekle išče besede, a je ne najde. Medtem pa se Andrej vzpne k njej in jo objame, da jo zaboli v prsih in v vratu.

„Ti —“ hoče braniti Cilka, toda fant je kakor pijan in začaran. S poljubi jo duši in z objemom, z očmi ji jemlje moč in pogum. Tako je utesnjen ž njo, da čuti Cilka, kako prehaja

drgetanje njegovega telesa na njeno — in nikdar še sluteni strah ji ojekleni moč, da se izvije iz objetja. Razgreta in vrtoglava se opoteče v stran in šepetne neprenehoma samo:

„Ne, ne, ne —“

Sama ne ve, kaj naj pomeni ta prošnja in tudi ne premišljuje o tem. Andrej pa se zaokrene, zauka in začne na pregostih mestih odrezavati posamezne liste, da bi moglo solnce laglje prodreti do grozdja.

Cilka odide v hišo. Kakor breme tiči na njej — a ne ve kaj — in ne ve, kako bi se ga otresla. Andrejeva podoba vabi, a zraven sika šepetanje ljudi, da Andrej ne izbira mnogo. Domisli se, kako hlastno pogleduje deklo in eno in drugo dekle — seve, pri njej ni treba zadovoljnosti s samimi pogledi! Kaj pa je ona!?

Odslej je Cilka mrka in zakrita. Če se na cesti ozre za njo fant, se mu odzove deklo z vabečim pogledom.

„Nalašč — samo zato, da bo vedel Andrej —“

Andrej opazi z jezo njeno početje in se šali na desno in levo z dekleti:

„Da ne bo mislila, da sem kak piškur —“

Čas beži in iz mesta začno romati pisma z venomer isto vsebino: Cilka naj pride domov! In deklo se začne pripravljati.

„Zrastla si pri nas,“ jo pohvali Gregorin pri kosilu.

Andrej se namuzne in si pogladi mah pod nosom:

„Saj pa tudi šteje že celih šestnajst let —“

Smehljaj na desno in smehljaj na levo — in tudi Cilka sama se smeje; vendar je jezna.

„Mlada leta, mlada kri,“ se zabode s pogledom v bratranca, da fant nehote obmolkne za trenotek. A že v naslednjem hipu si opomore in vrača:

„Pa morda rada malce ponori?“

Cilka zardi in išče pomoči v posiljenem pokašljevanju, a Gregorin ji nehote pomaga iz zadrege:

„Torej v nedeljo pojdeš?“

Dekle pokima.

„Škoda, da ne boš ob trgatvi pri nas,“ meni teta.

„Saj še itak ni zrelo,“ razloži Andrej s stisnjenim usmevom.

„Zato pa pravim,“ potrdi še enkrat Gregorinka, a Andrej strmi venomer v sestrično in zamahne malomarno:

„Ko dozori, bo že bogvekje —“

Dekle sluti ponižanje in molči. Ko pa vstanejo od kosila, pridrži bratranca s šaljivo opazko in mu dahne na samem:

„Smet naj pade med smeti, kajne? O, nič se ne boj —“

S silo zadržuje solze in s silno težavo izgovarja besede.

„Ali si huda,“ hoče bratranec na lepo, a ona molči. V trenutku začuti, da ga ima rada in da ne sme k njemu.

„Cilka,“ išče fant objema, toda dekle se umakne in ponavlja vzhičeno:

„Ne, ne, ne!“

Ta hip ve jasno, kaj prosi — in ta jasnost jo potare, da molči do slovesa . . .

„Pa pridi še kaj,“ jo povabi stric pri odhodu in ji poda roko. Cilka začuti na dlani denar in se sramuje:

„Saj ni treba —“

„No, no — je že prav!“

Teta prinese popotnico in vsa družina vošči srečno pot.

Andrej išče samote ž njo, a Cilka se mu vedno umika med druge.

„Vsaj malce misli name, Cilka,“ zaprosi fant iskreno. Sestrčna ubeži med ostale, se ozre po Andreju in potem po goricah:

„Saj še ni za trgatev —“

Fant zasadi zobe v spodnjo ustnico in molči. Šele na postaji zaprosi:

„Odpusti, Cilka!“

Dekle se premaguje s težavo, vendar najde dovolj moči v svojem ponosu:

„Ko dozori, bo že bogvekle!“

Hlastno seže v roko vsem zapovrstjo. Andrej jo hoče pridržati, a ona se mu izmakne in plane na vlak. Parkrat zamahne še z roko v slovo, potem se skruši na klop in skrije obraz v dlani.

Vlak zabeži, zadrvi v daljino —

IV.

Cilka je doma in vse je pri starem. Nihče ne misli več na jetiko in na bolezen.

„Saj je kakor polna luna,“ pravi oče zjutraj, ko odhaja v tovarno. Mati žari od same sreče in njena glava je polna naklepov za bodoče dni. Suče se hitreje kot sicer in urneje kot kdajkoli preje naroča hčeri:

„Cilka, to — in ono — in še to! Pa glej, da se kaj ne prehladiš!“

Samo ta dostavek je nov in še ta izzove Cilki vselej otožen usmev, kadarkoli ga sliši. Budi ji spomine in sili ji misli, da plovejo nazaj na Spodnje Štajersko, kjer caruje stric Janez z Andrejem —

„Samo nazaj ne,“ se zaklinja sama zase in stori vse, kar bi jo moglo oteti prehlajenja. Nekoč je prepevala — zdaj gleda temno pred se in vrši tiho svoje vsakdanje opravke. V srcu žge misel na bratranca in pali vzevifajočo dušo dekliško. Opolnoči pokliče, sredi dela se zareži, v samoti, v vrvenju — venomer in povsod je ž njo! Včasih zagori želja s tako silo, da Cilka sede in hoče pisati; dolgo pismo bi pisala in bi mu povedala — kaj? Ničesar mu ne more povedati, ko vendar venomer brni po ušesu:

„Saj še ni za trgatev —“

Vse do trde zime je morija enolična, a dnevi se vlečejo kakor omočena pajčevina. Oče in mati hitita, ona pa se kreta počasi, lagodno do zaspanosti! Kaj bi tudi z naglico:

„Bogve, kdo bo trgal —“

Bogve! Z novim letom pride izpremema. Gospodar se domisli, da je to in ono poskočilo v ceni — in sporoči strankam zvišanje najemnine.

„Kako,“ praša oče in strmi na usodni papir. Mati stoji kraj njega in nima besede.

„Štiri krone na mesec,“ premišljuje razburjeno in se trudi, da bi iz tega doznala znesek za vse leto.

Deca stoji zbrana okrog staršev in strmi v roditelja. Tudi Cilka je tam in tudi njej ni do govorjenja. Podzavesten strah jo muči in bojazen, da pade zdaj del bremena na njene rame, ji uklepa besedo.

Na kuhinjski omari meri mala budilka čas. Zaletava se v tiktakanju, a vendar meri venomer, venomer — in Cilki se zdi, da se posmehuje vsem skupaj. Z jezo pogleduje tja in se domisli:

„Bi šla pač jaz služiti —“

Oče in mati se spogledata in obraza sta za spoznanje jasnejša; toda takoj se zapiči v mater skrb:

„Zdaj — v najhujši zimi —“

Oče pogleda ženo in hčer:

„Seve, če bi bila zdrava —“

„Saj sem,“ meni Cilka odločno.

„Na spomlad naj bi že bilo, zdaj pa ne,“ se zastavi mati Meta, še vedno zamišljena v račun o štirih kronah.

Oče strmi in molči. Oči številne dece se zasučejo pred njim, da si v strahu potegne z žuljavo roko preko čela in si zasadi zobe v spodnjo ustnico. Daleč, daleč brnijo stroji — ali brnenje je silno in hrupno in sirene kličejo z vseh strani, ti prekleti kriki zavrženih stvorov človeških rok — vse, vse samo za bore krone štiri, štiri —

Prva se predrami mati Meta iz omotične bojazni.

„Kos čednega papirja mi daj,“ se okrene proti Cilki, ki jo pogleda začudeno in prašujoče.

„Čemu,“ bi dekle rado potolažilo radovednost, a si premisli v hipu in molče izpolne materino željo.

„Ja —“ reče oče z zastavkom — kot da hoče povedati nekaj čisto novega in rešilnega za vse — vendar obstane in obmolkne pri tej edini kratki besedi.

Mati sede, vzame papir in pisalne priprave in začne z delom. Roka je trda, pero škriplje in se zadira v belo polje, da prši črna tekočina v drobnih kapljicah na vse strani — toda mati ne odneha . . . Ko je delo dokončano, si oddahne in ponudi možu list.

„Tako — ali ne?“

Oče pogleda in bere počasi:

— Kostplatz samt Schlafgelegenheit fermitet Kolar IV. Stok —

Možu se razširi pogled in čim dalje strmi v list, tem bolj lega zadovoljnost v črte njegovega obraza. In v hipu je novi načrt med vsemi kakor odrešenik.

„Glej — pa ne da bi se bil mogel domisliti —“ modruje oče Kolar z nadihom tiste mirne zadovoljnosti, ki domuje na kmetih. Nikjer ni strojev, nikjer ni groze in Meta je vsa začudena, ko vidi moža takega pred seboj.

„Mislim, da pojde tako, kaj,“ izgovori zavedno in pogleda po družini, ponosna in vesela svoje iznajdljive modrosti. Oče pokima in vsa družina je naenkrat kakor kopica samega čistega veselja — le Cilka molči. Z nevoljo vzame list in gre v spodnjo vežo, da ga pribije na hišna vrata.

„Že tako smo kakor žveplenke,“ misli z jezo in išče in brska, če ni morda kje pomoči.

„Rože bi šla prodajat,“ se ji ponudi rešilna bilka in vabi tako zapeljivo, da Cilka popolnoma nič ne čuti ostrine prosinčevega mraza. Počasi zabode štiri žeblje v list, pogleda, prebere in se vrne.

„Izvolite, prosim,“ poskusi v temi vijugastih stopnic, kako bi šlo s prodajanjem. Pred njo stoji mlad gospod v dragocenem kožuhu in ogleduje telohove popke v košarici. Roke so skrite v mehkih rokavicah in vsa njegova bližina je prenasočena s prijetnimi, opojnimi dišavami. Vpraša jo po ceni in glas zveni polno in sveže in oči ujamejo njen splašeni pogled in ji poženo kri vsega telesa v glavo, da je vsa vrtoglava v tem vročem navalu in nima niti besede v pojasnilo.

„Kakor izvolite,“ zašepeče komaj slišno in rdečica na obrazu je topla, da žge pod kožo in po žilah. Zdi se ji, da je rekla neprimerno neumnost — zato je tem bolj v zadregi in bi najraje zbežala. Gospod izbere šopek popkov in ga izroči ženski kraj sebe, a v Cilkinem košku ostavi svetlo, svetlo krono.

„Še tri,“ pomisli dekle omotično, toda mrzaj jo predrami iz sanjarjenja in s trudnimi koraki nadaljuje pot v podstrešje. A tam je nocoj pestro življenje! Vsekrižem hiti, preurejuje in predstavlja preperelo opravo, maloštevilne blazine in prte in stole. In mati stopa zdaj sem, zdaj tja — in gleda, meri s pogledi, razvrščuje z očmi in sprašuje moža :

„Tako, kaj — ali kako misliš, a?“

Oče pritrjuje in mežika in je sredi vse burne radosti že silno zaspan. Delavec hoče počitka — ni časa več, ni časa za radost, ko je vendar nevarnost in beda pri kraju! Jutri zopet zapoje stroji — kolesa — transmisije — tako se komaj še jasno vije — plete — vije . . .

„No,“ meni mati in je že malo razočarana. Kolar odpre oči in se prestraši. Z vajeno kretnjo hoče prekiniti električni tok, a mesto vijaka, drži v roki pipo, se nasmehne v dremavici in že zopet spi. Trojica dece je poglela po tleh in dihanje izdaja globoko spanje.

Ko mati spozna, da je sama, ugleda Cilko.

„Ali si že!“

„Seveda —“

„Zdaj mi pa lahko pomagaš,“ se je oprime z navdušenostjo, toda Cilka odgovori samo s smehom.

„Saj je delo prav tako zate kot zame, kot za vse,“ začne mati z grozečim pogledom.

„Seve — in kar zdajle začno leteti skupaj v to našo luknjo —“

Mati obstane in molči. Hipoma je zalezla vanjo bol in kakor grda krinka je stopila revščina pred oči.

„Ali sem jaz kriva?“

Hči gleda trdo, gleda kakor kamen, diha težko in ne misli na tolažbo, čeprav vidi, da so materini pogledi svetli in že čisto blizu solz.

„Vse skupaj pustim in pojdem,“ se zgrudi Meta pod bremenom hčerinega nemega zasmeha.

„Saj sem hotela pomagati,“ začne naposled dekle s previdnim umikanjem.

Mati trpi in molči. Trudoma predrami moža in ga spravi k počitku, popravi in pokrije deco — potem sede in skriva obraz v dlani.

„Dekle — ti edino boš moja smrt —“

Očitanje je izgovorjeno v ostrih sunkih in glas je suh in kakor razpokan. Cilko zbode nekje, da jo mahoma začne zapuščati slaba volja.

„Mama —“

Drhteča prošnja je v glasu — kakor molitev in kakor izpoved otroka, ki je bil za tronotek krenil z odkazane poti — toda mati molči.

„Mama —“

Dekle je že vse iz sebe in misli edino na mater, ki v tem hipu trpi zaradi nje in je trpela morda že neštetokrat . . . Mehka tišina noči je med njima kakor posredovanje duhov, ki kličejo onemogle in trpeče k spravi in k ljubezni.

„Zate sem hotela dobro, samo tebi,“ dvigne mati obraz in si otare solze.

„Kaj bi zame —“

„Ali misliš, da sem kost,“ se izgubi mati v iskrenost in pritegne hčerko k sebi na oguljeni divan — „ali misliš, da ne vidim tvojega trpljenja, če mi ne govoriš o njem?“

„Mama,“ se prestraši Cilka roke, ki sega v najtajnejše tišine njenih misli. V trenutku začuti potrebo po obrambi in se zateče k zatajitvi:

„Saj mi ni nič!“

(Dalje prihodnjič.)

Avgust Žigon:

Prispevek k petdesetletnici.

(Dalje.)

VI.

In že v torek, 13. V., pa je sledil Stritarjev odgovor Levstiku; in ž njim v prilogi konec Stritarjeve povesti:

VÖSLAU

Dragi moj!

Tu je konec moje povesti — in pa Tvojega poterpljenja, se bojim. Pomnil bom to delo vse svoje žive dni.

Tvoje pismi sem prejel obé.¹ Veseli me, da misliš dati več svojih pesmi v Mladiko — ktere in koliko — to bodi tebi samemu mar. Smejati sem se moral, ko mi je pravil Jurčič da ima Tvoja prekrasna pesem: Vsak ob svojem času — nek globok pomen² — koliko sežnjev globok, ne vém — da je le neka alegorija . . Bog nas vari alegorij! Zlasti pa [to] imenovano pesem mi pusti brez pomena, bolja je takó, kakor ko bi iméla sto pomenov. Ali je morda Diguž tudi alegorija? Potém je pa že vse pri kraji! Kakó je že s tisto ubogo Mladiko?

Moje polemike je že konec.³ Za vsak prepír je treba dvéh — jaz pa sem prelén. Pisal sem bil Cigaletu — pričakoval sem prav zarobljenega odgovora — motil sem se — pisal mi je prav pošteno — bilo ga je srám da se je tako izpozabil. Rekel je, da hoče pisati Bleiweisu, naj natisne moj odgovor — Zdaj pa ko mi ga je nazaj dal, je pa tudi dobro. V narod⁴ ne mislim pisariti — To je čuden list — pustí, da si nekdo svoj rivec briše ob Jurčiča njemu pa ne dovoli, da bi kamen vzdignil! —⁵

¹ Stritar meni tu Levstikovi pismi z dné 23. IV. in 27. IV., ter odgovarja s tem Levstikovemu vprašanju z dné 27.: „Ali nejsi dobil mojega pisma, katero sem ti ón teden pisal? Niti Jurčič ne? Kajti pisal sem obéma.“

² O tem je bil pisal Levstik Jurčiču 28./III. 1868.

³ Že 13. V., dasi ima Stritarjev odgovor Cigaletu datum šele: 16. majnika 1868; to priča, da je pisal Stritar ta odgovor Cigaletu že po spravi, ko se je s Cigaletom že povsem sprijaznil.

⁴ = Slov. Narod.

⁵ Stritar zavrača tu Levstika, ki mu je bil pisal 23./IV.: „Če Glasnik ne vzame tvojega odgovora, vprašaj Tomšiča! Mislim, da ga vzame!“ Članek zoper Jurčiča je bil izšel v Narodu 18. IV., kakor sem omenil. —

Ker ne vem več prav natanko, s katerimi besedami [st] sem končal zadnji kos svoje povésti, prosim te zveži in zverži to, kakor veš in znaš.

Sicer pa se dobro imej — in pa pričakuj, da Te bom kmalo zopet nadlegoval.

Zbogom

Tvoj

stari
Stritar

Vöslau 13/5 68.

Imel je s tem Levstik pravočasno v Ljubljani gradiva za 90 strani, za dobrih pet in pol pole „Mladike“, da je vzdržal torej delo prav po Jurčičevi želji v tiskarni lahko brez vsake zamude.

2.

Literaren dogodek med Levstikom in Jurčičem záse sta nadaljnji dve njuni pismi: pismi z dné 13. in 18. maja 1868. Istega dné, 13. V., ko je na Dunaju oddajal Stritar na pošto konec svoje povesti za Levstika, piše ta in poroča Jurčiču o „Mladiki“, da je dogotovil njeno prvo polo ter da mu jo tu pred odtiskom pošilja še v pregled. In o tej priliki je Levstiku prišlo pod peró, kar si je bil „dovolil“ ob tistem Stritarjevem sonetu; ki ga je bil Stritar zložil ter Jurčič Levstiku poslal že dné 20. aprila 1868 „Mladiki“ za uvod. Tista posebnost, dà, skoraj bolezen Levstikova, ki ima po času svoj začetek v hiši Vilharjevi, tudi tu ni dala Levstiku, da bi bil pustil in natisnil Stritarjev sonet tak, kakršnega mu je bil poslal Jurčič. V hiši Vilharjevi je Levstik opilil Miroslavu zbirko njegovih „Pesmi“, preden so izšle l. 1860.; s tem se je ta posebna poteza Levstikovega literarnega dela pričela! Štiri leta kesneje, l. 1864., je potem prijatelju Simonu Jenku „opilil“ njegovo zbirko: predelal in prepisal jo je lastnoročno vso od prve do zadnje pesmi, kakor priča v ostalini Levstikovi ohranjeni nam rokopis, ki ima sprej na prvi strani opombo: „Jenkove pesni, kakor sem mu jih bil popravil jaz — Levstik.“ Leta 1866. je nadalje „priredil“ po svoje tudi celó Prešernove „Poezije“ v prosluli Wagnerjevi izdaji. In zdaj, l. 1868., pa si je vzel pod pilo tudi verze „mladega“ Stritarja! Toda, ta se mu je pa uprl, takoj in odločno!

Ohranil se je še dodandanes v Levstikovi zapuščini Stritarjev izvirni rokopis tega soneta, ki je res do samih naglasnih znakov ves tak, kakor ga tu pošilja dné 13./V. Levstik Jurčiču v prepisu, češ, — za priméro. In ohranil se je tam tudi tisti Levstikov lastnoročni, na čisto prepisani popravek Stritarjevega soneta, ki ga je poslal Levstik v Egerjevo tiskarno z lastnoročno pripombo:

„Sonet ‚Mladiki‘ naj se tako popravi kakor je tukaj. Ali niso prevelike te črke, s katerimi je bila pesem ‚Mladik^[a]i‘ natisnena?“ Torej stavljen je bil že sonet Stritarjev, pač po izvirniku samem; pa ga je Levstik dal (radi „prevelikih“ črk) spet kar razdreti ter vnovič staviti, a sedaj po svoji koreniti predelavi, približno ter v glavnem takega, kakršnega imamo danes v „Mladiki“, kjer slove (brez vsakega podpisa):

MLADIKI.

Pomladi hči, Mladika! zdrava bodi,
Odrastlek novi starega drevésa!¹
Veselo dvigaj se, razvij peresa,
Ter cvet in blagi sad iz njega ródi!

Naj ubraníla vsakej te nezgódi,
Nad taboj vedno čula bi nebesa!
Da črv strupén ti ne oskruni lésa,
In da ti slana, toča nič ne škodi.

Iz tebe sestra za sestró požèni,
Da več ne bode vam sešteti broja,
Ko veje v šátor sklenete zeleni.

V vaš dom pletó naj ptice gnjezda svoja,
Pod njim naj potnik, znojni, oprášèni
Hladú si najde in dobí pokoja.²

¹ V Levstikovem rokopisu se glasi ta verz prvotno: „Odrastek plemenitega očesa!“ To priča, da ga je Levstik potem v korekturi sámí spet še nadalje popravljál.

² Zadnja dva verza je Levstik v svojem rokopisu, pač že po natisku soneta, sam sebi še vnovič popravil, in sicer tako-le:

Pod njim sí potnik, znojni, oprášèni
Dobí hladú naj, sladkega pokoja.

Ni čudno torej, da je Fr. Levec prisojal ta sonet prvotno Levstiku samemu ter ga nameraval že, ko je dobil Levstikov lastnoročni rokopis njegov, vsprejeti v „Zbrane spise“ Levstikove. Toda izvirni rokopis Stritarjev ga je opozoril, da je povprašal za pojasnilo Stritarja, ki mu je odgovoril na dopisnici: | Bl. gosp. kolega! | Tisti sonet je moj! | Z odličnim spoštovanjem! | V Gersthofu 19/I 90. | Stritar || — An | Wohlgeboren Herrn Franz Levec, k. k. Realschulprofessor etc. | in Laibach. | (Poštni pečati: WÄHRING 19/I 7. A. 91; LAIBACH 22/1 91; — iz česar sledí, da je letnica 1890 v Stritarjevem odgovoru pomota, namestu 1891.) Ohranjeno v „Prešernovi mapi“ Levčevi.

Taka je bila torej ta zadeva, ki je Levstiku samemu nekam težila srce, ko je pisal Jurčiču, še preden je prejel Stritarjevo pismo in njegovo prilogo z dné 13. V., naslednji svoj list:

Dragi prijatelj!

V Ljubljani 13. maja 1868.

Hvala bogú! Prva pola „Mladike“ je gotova. Pošiljam ti jo na ogled, in prosim, da jo kakó Stritarju daš v pregled, ker je želel vsako svojo reč sam pregledati.¹ Tudi njemu bi lahko bil poslal eno posebno korekturno polo, pa je nisem, ker vé, da vidva morata ustno govoriti med seboj, predno se na čisto natisne. Tudi druga pola je skoraj uže gotova, in delo pojde zdaj naglo od rok, ker 1. pesni potrebuje največ poprav in zboljšáv, 2. prva pola je vselej najpočasnejša, kajti zdaj naslov ni lepo natisnen, zdaj za verze in za prozo niso prave črke odbrane itd. Če imata kaj opomniti, prosim, da odkrito opomnita, meni je vajina volja ukaz. Če je mojih pesnij preveč, recíta da jih nekoliko odvržemo²; če je katera prelahka, povedita mi odkrito, da jo izpustímo; če vama kaj posameznega [v njih] ni po godi, svetujta, kako bi se morda popravilo; zdaj je še čas. Stritarjeve povesti je še dosti pri meni, a končana še ni;³ poleg tega imam od njega še en

¹ Prva pola „Mladike“ obseza najprej naslovni list: MLADIKA. Izdala in založila | J. Stritar in J. Jurčič. | Prvo leto. | Tisk Egerjev v Ljubljani. | 1868. | — Na novem listu potem uvodno pesem: MLADIKI — brez podpisa; sonet, ki ga je zložil Stritar, in ki o njem razpravlja Levstik v tem svojem pismu. — Za tem prično šele na 3. listu (t. j. torej na 5. strani) Levstikove pesmi, ki so v prvi poli naslednje: Pěsmi in pevec (str. 5); Diguž (str. 7); Vsak ob svojem času (str. 8); Pri oknu (str. 10); Udomačítev (str. 11); Dekliška tožba (str. 12); Sramežljíva ljubica (str. 13); Knjižna modrost (str. 15/16), — vse brez podpisa. V drugi poli sledé še ostale pesmi Levstikove, in sicer: Po noči (str. 17); Solze (str. 18); Deklica (str. 19); Žensko lice (gazela, str. 21); Uplénjeni spomín (sonet, str. 22); Prevára (sonet, str. 23); Vihra (sonet, str. 24); Pesniku (sonet, str. 25); Glumáči (sonet, str. 26); Naša nesreča (sonet, str. 27); Réši nas zléga (str. 28/30), ki ima edina podpis: šifro —i—. (= [Levstík.]). Opustil je torej nameravana psevdonima: Trnovski in Detelj. — Levstikovih stvari je narastlo za dobro poldrugo polo. Le en sam list (str. 31/32) je v drugi poli še Stritarjeve povesti: „Svetinova Metka. (Povést.) Spisal Boris Mirán.“

² Levstik je bil tu najpoprej zapisal: odvrževa, pa je preko zadnjih dveh črk potem s krepkejšo potezo začrtal zlog *mo*.

³ Vsega vkup je Stritarjeve povesti v Mladiki od str. 31 do 90, torej seza čez polovico 6. pole. Za njo sledí 9 strani odlomka „Evelina. Iz romana Zorin, pisanega v pismih. (Boris Mirán.)“ — do str. 99.

drug kratek stavek o radovednosti.¹ Proza je na [drugej] prvej poli bolj raztegneno natisnena, a v priloženem listu (41. stran) bolj tesno.² Kako je vama bolj po godi? Stroški so enaki: če se tesneje tiska, gre menj popirja, pa je delo toliko dražje.

Sonet „Mladiki“ je bil po Stritarju tak:

1. Pomladi hči, mladika, zdrava bodi!
2. Ki si iz starega pognala lésa;
3. Veselo rasti ter razvij perésa,
4. In cvét, iz cveta blagi sad obródi.

5. Strupéna slana tebi naj ne škodi,
6. In zárod ne tatínskega mrčésa;
7. Naj milostna ti bodejo nebésa,
8. Dan v bran boš stala sleherni nezgódi!|

9. Pa sestra naj za séstro ti požene,
10. Množite se, da vam ne bode broja,
11. Skleníte združno vejice zelene.

12. Ptič v mračni dom vaš skrivaj gnjezda sv[oja],³
13. Za znojne potnik ude, oprášene
14. Hladú pod njim naj najde in pokoja.⁴

Veliko sem si upal; pre naredil sem ga. Ne vém,⁵
Stritar? Povedati mi je vzroke, zakaj sem ga n⁶ predru-

¹ Pač Stritarjev članek: „Ako bi človek vse videl in vedel! (Boris Mirán)“, ki sledi v „Mladiki“ takoj za „Evelino“ od str. 100–108, tik do konca 7. pole, ki obseza na str. 109/111 še eno Levstikovo pesem: Na Gorénjskem, s šifro — s —.

² Ta podatek priča, da je bilo tega dné (13. V.) Mladike stavljene torej že več ko za dve poli, ker vsaj do str. 41., kar dá že 3¹/₂ pole.

³ Kar sem tu dodal v oglatih oklepajih, je v izvirniku pisma odtrgano ter sem rekonstruiral sam iz konteksta.

⁴ Stritarjev izvirknik ima v primeri s tem Levstikovim prepisom, ki priča, da je imel Levstik tu rokopis Stritarjev pred sabo, naslednje variante: verz 3: Veselo rasti [Vesélo rasti, — v. 3: razvij [razvíj — v. 6: tatínskega mrčésa [tatínskega merčésa — v. 8: v bran [v brán — v. 8: sleherni [sléherni — v. 9: séstro [sestro — v. 10: Množite se [množite se — v. 11: zelene. [zelene! — v. 12: Ptič [Stritar je bil prvotno zapisal: Tič, a potem menda še sam s svinčnikom popravil: Ptič. — v. 13: oprášene [oprašene

⁵ Kar sem tu označil kot vrzel s pikami, manjka v rokopisu, ker je v izvirniku pisma odtrgan precejšen kos gorenjega desnega vogla. Morda je stalo: kaj poreče ...

⁶ Pač: nekoliko.

gačil, akotudi so misli in podobe ostale s¹ kakor so bile. Verz 4. je nekoliko motil, kakoršen² poprej. Zdelo se mi je, da je „nebesa“ treba vsaj v³ polovici druge strofe na pomoč poklicati, ako se ni⁴ klicala uže v prvi strofi. Verz 6. mi ni bil po god⁵ ker „mrčes“ se mi zdi premalo plemenita beseda, . . .⁶ tudi je taka, da nihče prav ne vé, kaj znači: ali je „inse[kt]“ ali „ungeziefer“. Verz 8. se mi je zdel pretrd. Verz 10. se mi ni zdel čist, ker iz optativa nekako neharmonski preskoči v imperativ, torej iz 3. osebe v drugo. Tudi se mi je sploh zdelo, da |se| besedica „naj“ ni dovolj lepoglasno razpostavila⁷. Verz 12. je mnogo pretrd, tudi 14. ni lepoglasen; verz 13. ima presilovito raztrgane besede. S kratka, v sonetu se mi ni zdelo dovolj harmonije in čistega lepoglasja. Morda bi se verzi še bolje dali tako razvrstiti:

Odrastlek novi starega drevesa,
 Pomladi hči, Mladika, zdrava bodi!
 [Naj] |Da| ubranila vsakej te nezgódi,
 Nad taboj vedno čula bi nebesa!
 Veselo dvigaj se, razvij peresa,
 Ter cvét in blagi sad iz njega ródi!
 Naj tebi slana, toča nič ne škodi,
 In črv strupén ti ne oskruni lésa.

Ali bi ne bilo tako še bolje? Poprava je grozno lahka; treba je skoraj samo prestaviti verze. Kaj mislita? Če vesta za zadnji verz namesti „najde in dobi“ kaj družega, povedita mi.

Hitro prosim odgovora! Zagovarjaj me Stritarju, ker sem tako predrzno popravljaj. Z Bogom! Levstik

Dostavek: priložena 41. stran še ni nič popravljena, ampak taka, kakoršno je stavec prvič postavil. Ali je vama prav, če se jaz ne popišem⁸ z nikakoršnim imenom?

¹ Prostora za dve besedi; morda: sicer iste (ali: slične . . .)

² Morda: je bil

³ Pač: v prvej

⁴ Morda: ni(so bila po)klicala

⁵ Morda: po god(i, prvič) ker

⁶ Dodati bo tu besedico *pa*, ker je ostal še sled neke poteze, ki šla pod črto kakor pri *p*.

⁷ Prvotno je Levstik tu zapisal: *raznastavila*, a potem preko zloga *na* krepko popravil zlog *po*.

⁸ Pač pisna hiba nam.: *podpišem*.

Stritarjeva povest je jako lepa. Godí se v našem kraju!¹ Svetinovo, Žinga! (staro Žingarico sem tudi jaz poznal) vendar s tem imenom nisem dovoljen, ker ni slovansko.

*

In nató Jurčičev odgovor:

Dragi prijatelj!

Na Dunaji 18. maja 1868.

Meni se samemu sitno zdi da Ti to korekturo še le denes morem nazaj poslati. Stritar prebiva zdaj zunaj dunajskega mesta, v kopelskem kraju Vöslau. Zato sem mu moral poslani dve poli² še le po pošti na pregled dati in prinesel mi je je sinoči sam nazaj. Kar sva se zmenila, tu ob kratkem.

Kako ime, [bi] ali vsaj šifro bi želela prav zelo da [V] svojim pesmam pristaviš postavim vsaj kakov „—k“, če ne izmišljenega imena. To se ve da je tvoje volji prepuščeno, če hočeš za vse [z] svoje pesmi dobiti eno prejpstavljenno splošno ime, ali če pred vsako posebe postaviš ono znamenje. To želiva iz tega razloga ker se bova tudi midva podpisovala ali s polnim ali z izmišljenim imenom.³ Drugič Ti [ne] moram, dasi nerad, povedati,⁴ da Stritar ni bil nič kaj zadovoljen s tvojo popravo njegovih verzov.⁵ Samo eden || je djal da je bolji po tem kakor si ga Ti pre naredil. Zarad družih je rekel da si tako rekoč nekako preveč filolog in doktrinar

¹ Namreč: v Vel. Laščah, v rojstni fari Levstikovi.

² „Poslani dve poli“! Levstik piše 13. V.: „Prva pola Mladike je gotova! Pošiljam ti jo na ogled ... Tudi druga pola je skoraj uže gotova ...“ Kako torej to, da pa Jurčič tu v svojem odgovoru govori kar o dveh polah? Toda, to nesoglasje je bilo že Jurčiču samemu nekaj na poti. V pripisu na koncu svojega pisma vprašuje Jurčič sam Levstika, češ, da se mu tu stvari ne vjemajo: „Ti praviš, da je to ena pola, kar si mi poslal. Jaz sem zmerom štel 16 strani za eno polo. Kako tiskar to šteje? Kako rajta?“ To vprašanje Jurčičevo nam razvozlja nesoglasje popolnoma: Levstik je v svojem pismu štel, seveda pomotoma, dve poli (= 32 strani) za eno; jasno namreč sledi iz Jurčičevega odgovora, da mu je Levstik poslal „dve polici“, ne 16, ampak 32 strani, — torej 13. V. že vse svoje pesmi v pregled; iz tega nepravilnega štetja Levstikovega nesporazumevanje že pri Jurčiču, in nevarnost enakega tudi pri nas.

³ Levstik je postavil na koncu vseh svojih pesmi šifro —i—, eno črko iz svojega pravega imena; kakor kesneje tudi pod svojo pesem „Na Gorénjskem“ istotakó eno, dasi drugo: —s—.

⁴ Najprej se je Jurčiču tu zapisalo: *povem*, pa je potem preko *m* dopisal zloga *dati*.

⁵ Namreč v uvodnem sonetu „Mladiki“.

postal. Pa to nič ne dé. — Ker Ti bo za Mladiko še precej verzov poslal, djal je „Prozo mu privoščim naj dela ž njo kar hoče, verzov pa ne. V deteljo ga bom spustil, v zelnik pa vendar ne sme še Levstik ne.“ — Kar se dostaje oblike, zdi se nama proza malo preveliko, predebelo tiskana. Dosti menj gradiva bo šlo kakor sva mislila. Toraj prosim, če je vse v en kup, naj se tiska stisneno, kakor je 41 stran. — Ime „Žinga“ tudi meni ni bilo po godi. Stritar je djal da ne more boljšega dobiti. Zdaj pak te prosi, zameni ga ti sam kakor hočeš. Saj si ves v besedah in imenih, toraj nisi v zadregi za slovensko „Žingo“.¹

Kar [s] je zastran tvojih pesmi sva vesela da si jih toliko dal. Le eno imam jaz opomniti, in to je, da mi je neprijetno, ker si postavil dve pesmi vmes „Petrarki“ in „Ljubezen“ kateri sti že natisnjeni. Petrarki, se dobro spominjam da sem bral v „Vodnik-Album“ Ljubezen pak ravno tam ali kje drugde. Morda || je še ktera druga že natisnena. Prosim pazi, in če je še mogoče izvrzi je, ter namesti druge. Postavim zakaj ne daš |lepe| gazele „žensko lice“ za katero sva Te prosila?² — Prve pesmi predposlednja³ strof[c]o le izpusti, tem bolj ker si nekako iz podobne pal.⁴ — Sicer pa ti ne morem povedati kako sem v Mladiki tvojih pesmi vesel. V „sramežljivej ljubici“ je pravi in sami Levstik doma, Pesmi „pri oknu“ pak bi[|] bil sam Goethe vesel. Tako tudi Diguža nihče drugi ne naredí kakor Ti. Naj Te ne žali, če ti pravim, da imam jaz mnogo raji Levstika poeta, kakor jeziko-slovca. Jaz si ne morem kaj, poslednje ima zame vendar zmerom nekaj suhega in oblič[k]nega.⁵ Ko bi kaj molil zate, molil bi zato,

¹ Kje je stalo v Stritarjevi povesti ime „Žinga“, in katero ime je Levstik izpremenil v njej, ne vemo in ne moremo več določiti dandanes, ker Stritarjevega rokopisa nimamo in ne poznamo. Najbrže pa je bila prej „Žinga“ sedanja „Mana“.

² Levstik je ustregel tej želji Jurčičevi, ter izpustil že stavljene sonete „Petrarki“, „Ljubezen“ in pa še „Skrivne želje“, ki so bili vsi trije izšli v Vodnikovem albumu že l. 1859 (na str. 176). Dal pa je namesto njih tri nove, še nikjer ne natisnjene v tiskarno: dve pesmi („Deklica“ in gazelo „Žensko lice“) ter en sonet („Prevara“). Uvodno pesem „Pesmi in pevec“ ter pesmico „Solze“ je bil dodal že sam popreje.

³ Pisna hiba, nam.: predposlednjo.

⁴ Jurčič misli tu uvodno pesem „Pesmi in pevec“, ki se je glasila prvotno precej drugače, kakor je povzeti iz ohranjenega nam rokopisa. Izpustil ni Levstik le ene, ampak dve štrofi v natisku, ostale pa znatno predrugačil.

⁵ Najbrže je Jurčiču bila tu najprej pod peresom beseda: obličkast, pa je potem našel drugo lice: obličnega.

da bi te bog obvaroval, da se ne bi v Grimme in Miklosiche tako zaril, da bi naposled popuščal tega kar je nam Slovencem in Slovanom najbolj treba in za kar [si] imaš darove. Jaz sem tako pokvarjen, da si včasih mislim, [ti] se posebno če svoje dolgočasne profesorje poslušam, možje ki so šuhi, ki nimajo srca za svet in človeka, naj bodo filologi Poet in filolog! — Naj ne bo blasfemija v tvojih očeh, kar pravim. Misli si, da sem neumen, ali da nisem kar [ni]hočeš.¹

Korekture nadalje ni treba pošiljati, da se reč ne mudi. Samo kadar bodo Stritarjeve pesmi || na vrsti pošlji m[oj]u je pod naslovom: J. Str. bei Herrn Kanitz, im Hause des H. Dr. Boué in Vöslau bei Wien. — križem prevezano, (Kreuzband) Sicer pak prosim, sili in priganjaj kar moreš, da [bo] bo tisk kakor brž mogoče dovršen, da bi se mogla knjiga vsaj sredi junija razposiljati. Saj veš da imam med študenti največ naročnikov. Ne smem tor[a]ej predolgo pustiti, ker potlej bi pred prazniki teže denar potirjal. Škoda pak je za take berače kakor smo mi, če kakov goldinar odleti. Tudi me priganjajo in interpeluje(jo)² naročniki od vseh strani.

V drugej polovici junija pridem sam v Ljubljano. Tačas boš kaj povedal.³

Ostani zdrav!

Tvoj prijatelj

JJurčič

Lipold je ravno k meni prišel in ker pravi da sta znana, prosi, naj te pozdravljam. Še eno: Ti praviš, da je to ena pola, kar si mi poslal. Jaz sem zmerom štel 16 strani za eno polo. Kako tiskar to šteje? Kako rajta? To je važno za naju. Zarad plačila

[Dost. Ker nisva čisto nič imela za popravljati, menda je vse eno, če Ti ne pošljem teh dveh polic nazaj.]⁴

(Dalje prihodnjič.)

¹ Levstikovo stališče zoper to in take sodbe glej v njegovem sonetu „Jezik“. (Zbr. sp. I./215).

² Zlog *jo* je ostal tu Jurčiču v peresu.

³ To se ni zgodilo, ampak šele avgusta m. je prišel J. v Ljubljano — k študentovskemu shodu.

⁴ Zadnjo pripombo, pisano ob levem robu strani, je Jurčič spet prečrtal, zato sem jo oklenil z voglatimi oklepi.

Igo Gruden:

Med nama ...

Med nama je vse polno zlatih niti,
po mraku skrivno napeljanih cest,
med nama so noči, vsa njih prelest
in vzdih zemlje v mračnih daljah skriti.

Med nama, draga, so nebá odsviti,
praméni svetlo-padajočih zvezd,
med sanjami najtišjimi — bolest,
utripi večnosti v akorde zlití.

Med nama je ljubav ... kot cvet dehteči,
ki v mraku dahne v gluhi molk jezéra,
v srcé je zlata pala iz vsemira:

in — kolobarji preko vód hiteči —
so misli zbrale se v drhteče vale,
do tebe, draga, v noč se razbežale ...

Miran Jarc:

Molčanje.

Kot težke, bolne misli tišina mučna se vlega,
želj visokih polet zapira kot mrzli zid ječe.

Otroški krik od nekod — kot meča ostrina seče
dušečo, težečo tišino v duši — —

Pogled mi uhaja v solnčno daljino:

tam gozd sanjajoč se ziblje, globoko premišljuje ...

reka se v solnčnem blesku leskeče, kot v sanjah trepeče ...

čez modro nebo oblaki, pastirjeve želje, beže ...

Vso kri besnečo, plamtečo bi dalo iščoče srcé

za hip, ki bi združil utrip moje duše z Neznanim, Iskanim — —

A misli in želje se trudne pleto v razžarjenem toku,

ki se strdeva v svinčeno mrzel obup.

Ivan Petrovič:

Angelec.

Otrok je prišel že na svet bolan, a pozneje mu je umrla še mati, Lonina hči Tereza. Takrat je bil otrok star dva meseca in ime mu je bilo Šimi. Otrokov ded je bil Mihi, puškar po poklicu in revež po stanu. On sam in njegova žena Lona pa sta verno delila z bolnim vnukom vse, kar sta premogla. Prebivali so vsi trije v isti sobi, ki je bila obenem tudi kuhinja, in spali so vsi na isti postelji, ki so jo razširili s pomočjo desk in starih cunj. Okrog piskrov in piskrčev na štedilniku je sušila skrbna Lona otrokove plenice in marsikako svojo solzo; kajti drugače ni bilo mogoče. Smrt je ugrabila črvičku mater, a za očeta ni hotela Reza nikdar povedati. Sploh ni nikoli pojasnila, kako je prišlo tako in do tega —

„Bo že kako,“ je rekla Tereza, predno je umrla. Bilo pa je tako, da je bil otrok v tistem času, ko je nastopil četrti mesec svojega življenja, ves v tvorih in v ranah.

„Kakor Job,“ je jokala Lona in je iskala zdravila in pomoči povsod, kjer je le količkaj mogla.

„Dobro posuši,“ ji je prinesla znanka neko zelišče — „potem pa dobro stolci in posipaj rane s tistim prahom! Ni boljšega zdravila za to —“

Lona je ubogala in je storila tako, toda prah je bil oster in otrok je cvilil na žive in mrtve, kadar je prišla Lona s svojim zdravilom.

Mihi je bil že star in zelo slab na očeh, ušesa pa je imel dobra. Zato je začel mezdeti vselej, kadar je otrok po svoje klical na pomoč.

„Maka mu daj —“

„Da bo šemasto, sirotle,“ se je branila Lona in je bila takoj vsa zasolzena.

„Eh, seve — koliko sem pa jaz spil maka —“

„Zato pa si tak, da nimaš nobene previdnosti,“ je zapadla Lona v togoto in je hitela poljubljat sluzaste rane.

„No, kaj pa — ali ne dam, kar imam?“

Zunaj je bila visoka zima, taka, ki nasuje snega na klaftre. Vendar je Lona vedno sproti nosila dračje in suhljad iz gozdov, tako da je bilo v sobi zmerom vroče in se je potila Lona in mali Šimi, ki je tičal pod kupom cunj.

„Otrok mora imeti toploto,“ je pravila Lona in je kurila, da so žarele železne stene štedilnikove.

„Bolj ko je na vročem, hitreje se mu bo posušilo —“

Mihi je pilil železje, da je škripalo in cvililo po sobi kakor v peklu. Kadar pa je skončal en obroček za puškin pas, je užival naslado ob lepi zavesti, da je prisluzil dva vinarja. V takem času si je vselej oddahnil; kajti delo je šlo le s težavo od rok, ker oči niso hotele prav ubogati.

„S tem otrokom je pa križ,“ je razsodil v takem trenutku Mihi in je bil otožen, da si je od žalosti prižgal pipo.

„Kaj hočeš! Še Bog se kesa, kadar vzame malemu otroku mater,“ je vzdihnila Lona, vsa omotena od utrujenosti in zaspčnosti. Zunaj je bil dan lep, suh in mrzel, da je škripal sneg pod nogami; babica pa je z odprtimi očmi sanjala o paradizu. Slišala je rajsko petje in je videla Terezo, vso v belem in z otrokom na prsih. Tereza je prišla k njej in jo je potrepjala po rami:

„Mama . . .“

Tako je gledala vanjo, kakor da gleda od daleč in je bila vendar čisto blizu. Lona je vzdihnila od veselja in je hotela objeti hčer, toda Tereza je stopila čisto tesno k njej in jo je tresla in je bila vedno groznejša in zmerom bolj črna, da je Lona trepetala v smrtnem strahu.

„Za božjo voljo te prosim —“

Hčerka pa je bila vedno odurnejša in ni nič več klicala mame, ampak z odurnim glasom samo:

„Lona —“

Ko se je žena zdrznila, je stal pred njo Mihi in je držal v eni roki pipo, a z drugo je kazal na otroka:

„Daj no — ali ne vidiš?“

Zdaj je Lona videla, kako mali gleda venomer predse in je bila vsa obupana od groze.

„Uro bi ustavil, Mihi, uro! Otrok se vendar zagleda —“

No, kajpa,“ je vzdihnil mož in je stopil k uri. Nihalo je bilo zaprašeno in sajasto, da so muhe puščale svojo zalego pod črnino.

Ko je ded baš ustavljal uro, je prišla Lenka, ki je hodila k malemu večkrat na obisk. Mihi je celo trdil, da je Lenkin oče

tudi oče njegovega vnuka — a samo bolj na tihem, sicer je pa dejal:

„Naj pa bo, kakor mora biti —“

Lenkin oče je bil trgovec, človek dobre volje, in Tereza je včasih služila tam. Zato je zdaj Lenka prihajala in je nosila malemu različen drobiž. Bila je stara komaj šest let in je rada govorila mehko.

„Ali je Šimiček že angelec,“ je prašala, ko je zagledala Lonin prestrašeni obraz. Mihi je skomignil z rameni, žena pa je hitro odkimala:

„Ni — samo skomina ga drži, vidiš!“

Lenka je že hotela prašati, kaj je to; kajti pri svojih mladih letih še ni mogla vedeti, da je skomina vsaka bolezen, kjer človek ne ve kaj, ne kako, ne zakaj. Vendar si je premislila in je ponudila Loni:

„Tole sem prinesla —“

Lona je odmotala zavitek in je ugledala kapico in še nekaj sličnih stvari, ki so potrebne otrokom.

„Jej, Šimi, vidiš,“ je z veseljem pomerjala malemu darove v nestrpnem pričakovanju, da se morda zgane. Zakopala ga je v cunje tako, da je sedel, a otrok se kljub temu ni oglasil. Samo včasih je zavil oči in je stresel roki.

„Živ je,“ se je tolažila Lona in je v mislih iskala prav močnega leka. Toda domisliti se ni mogla ničesar več, česar ne bi bila poizkusila doslej.

„No, seve, reveža se vse brani, še smrt,“ je pripomnil Mihi in se je zopet lotil dela. „Bo že kako,“ je mislil zase in je odložil pipo. Med piljenjem je premišljeval, koliko ga otrok že stane. Mleko, žemlje — čeprav so stare in jih je cela kopa za groš, pa je vendar nekaj! Pet obročkov je šele groš! . . . V takih mislih je sklenil v srcu, da pojde nad Lenkinega očeta. Naj bo že tako ali tako — saj je rajna lahko še na smrtni postelji povedala, da je on pravi . . . In sploh — nekaj je pravila v zadnjem trenutku, samo razumeti je ni bilo mogoče —

Lenka je čepela pri postelji in se je razgovarjala z Lono:

„Letos dobim sani za božič —“

„Kdo jih bo pa vozil?“

„Konjiček —“

„Saj je lesen,“ je dražila Lona zamišljeno.

„Dobim živega in porečem: hiii, pa bo naredil; huššš —“

„Še materino moč bi poskusila,“ se je obrnila žena medtem proti možu. Domislila se je zdravila, ki je čula o njem samo enkrat v prav mladih dneh. Takrat je slišala, kako je pravila babica materi njeni in zdaj ji je po tolikih letih zabrnelo nena-doma v glavi — kakor da stoji babica pred njo in naroča:

— Ah, kar je mladega sveta, bo ves brez milosti in pravega razsvetljenja. Če boš imela še kaj otrok, ne meči popkov stran! To je — materina moč! Kadar je najhujša sila, zdravi s prahom te moči . . . Na razbelje to železo natrosi prahu in drži cunjo nad njim, da se bo močno nakadila, pa zavij otroka vanjo! Če to ne pomaga, potem ni več pomoči na tem svetu. —

Tako jo pravila materina babica in k temu se je zdaj za-tekla Lona. Imela je vse take relikvije svojih otrok in tudi Ši-mijevo je hranila z veliko skrbjo.

Na to reč se puškar ni spoznal in je rekel mirno:

„Kakor veš — pa naredi!“

Lona je stopila k stari skrinji, a Lenka je pravila malemu:

„Take lepe očke višnjeve imaš. Ti že nisi Job, kajne, da ne? Ti boš angelec, pa boš imel srebrne sani in zlatega konjička, boš sedel in se boš vozil, da bo delalo cin, cin, cin,“ mu je igrala z malo ropotuljko in mu je silila igračo v roke.

„Joj, tako mrzle rokice ima,“ se je zavzela s pogledom proti Loni in se je odmaknila od postelje.

Žena je bila zatopljena v iskanje in je pogledala izpod pazduhe:

„Prideni, Lenka, prideni, da ga ne bo zeblo! To sirotle —“

Mala je pridela drv, čeprav je bilo v sobi vroče kakor v krušni peči. — Mihi je bil medtem izpilil zopet en obroček in si je oddahnil:

„Moram, drugače ni nič!“

„Kaj,“ se je zavzela Lona.

„No, seve — kaj bo brez očeta, saj veš —“

„Mari bi pomagal! Tiste tvoje neumnosti — prazne marnje. Samo zgago delaš na svetu,“ se je dvignila Lona iznad skrinje, ko je našla lek.

„Bomo videli,“ je odvrnil mož in se je začel oblačiti.

Otrok se ves čas ni oglasil — tudi oči ni zavijal in z rokami ni več ganil na nobeno stran. Glavica je počivala vznak in nekoliko na desno stran, a iz polodprtih ust so počasi lezle rjavkaste pene.

Lona je vzela — prav kakor je velevalo sporočilo — prtič in je zavila popek vanj ter je začela z bukovim lesom na bukovem lesu tretji in pripravljati prašek. Ko je zmela, je vsula na žareče železo in v hipu je bila vsa soba polna dima in dušičnega vonja. Mihi je baš tisti hip zaprl vrata in je slišal še za seboj, kako kašljata žena in Lenka . . . K trgovcu ni imel daleč, zato je šel počasi, da bi laglje premislil in si uredil vse besede. To je tako nerodna reč. Kolikokrat je že bil s tem namenom tam, a vselej brez uspeha. Vse zastonj! Beseda ni mogla z jezika in Mihi je moral naposled vendar domov!

„Bo že — kakor bo,“ je izrekel pred vrati in je stopil v trgovino.

V prodajalni je bilo nekaj ljudi in puškar je bil zelo zadovoljen s to okolščino. — Ko bo sam — je pomislil in je obstal za vrati. V grlu ga je tesnilo in noge so bile nekam slabe. Tudi očala so bila takoj orošena, tako da ni mogel razločiti ničesar. Ko je čistil steklo, se je v mislih razgovarjal, ker je pričakoval, da bo prašal oni:

„Kaj pa, Šimi?“

„No, seve — hudo je, kadar bogatin raztrese reveža,“ mu bo odgovoril, pa bo! Tako bo najpreje prišel na pravi tir . . . Ko pa je Lenkin oče ugledal puškarja, je prašal kakor človek, ki prodaja:

„No, kaj pa bo, Mihi?“

Puškar je bil iznenaden in razočaran.

„Kaj takega, da pogreje,“ se je nasmehnil in je stopil bliže k ljudem. „Bom potlej, ko bom sam —“ je pomislil zase, je srknil požirek žganja in se je začel razgovarjati o zimi in o mrazu. Tudi na Šimija je nanesla beseda, toda po njem so ga izpraševali le drugi ljudje, ne trgovec. Seve, ljudem pa ne more praviti takih reči. — Potlej bi se mu še smejali — ljudje, ki imajo tako strupene jezike . . .

Kupec je odhajal za kupcem, dokler nista ostala s trgovcem sama. Puškarju je bilo srce in kri mu je tiščalo v glavo, da se je že začel bati vsega hudega.

„Še merico boste dali,“ je ponudil čašico trgovcu in je sklenil z vso močjo:

„Zdaj!“

Srebnil je malo žganja in je sedel na pult.

„No, kajpa — križ je pa na svetu tak —“ se je odkašljaj počasi in je zopet segel po žganju.

Trgovec je pobobnal s prsti po pultu in je pritrdil:

„Je res, res —“

Mihi mu je pogledal v oči in se je ojunačil:

„Takole sirotle, pa še brez očeta —“

„Kajne,“ je pomiloval tudi trgovec z zategnjenim glasom.

Tedaj se je odločil Mihi s poslednji pogumom svojega bitja:

„Saj je rekla rajnica na zadnjo uro, da ni brez —“

V tem mu je vzela besedo Lenka, ki je pritekla vsa upehana domov:

„Je že angelec, Šimi! Tako svetlo gleda in Lona ga umivajo —“

Mihi je razširil oči, da so mu kanile solze na izsušena lica:

„Je rekla rajna, da bo že kako, kajne? Zdaj je pa prišla ponj —“

Oddahnil si je in se je odpravil domov. „Zdaj mu itak ni treba očeta,“ je mislil zadovoljno, ko se je poslovil. Trgovec mu je zavil nekaj drobnarije, kakršna je potrebna pri takih mrličkih, a mala je naročala hitro:

„Pa svetarnico pripeljite s seboj, so rekli. Ali pa grem kar jaz ponjo.“

Komaj je izrekla, je že odbrzela . . .

Ko je prišel Mihi domov, sta ženski že oblačili malega. Lona je jokala, Lenka pa je držala svečo v rokah.

„Angelci morajo imeti vedno lučke,“ je pojasnila došlemu.

Ženska, ki je prišla svetit, se je okrenila in je ugledala puškarja.

„Pri vas ste pa zdravili že mrlička,“ je povedala s šaljivo otroškim glasom.

Mihi je gledal predse in ni vedel, kaj bi. Zdelo se mu je, da se je zgodilo nekaj čudnega — pa je zamahnila z rokama:

„No, seve — zdaj je tako prav —“

Lona se je sklanjala k malemu, mu je brisala pene raz usta in je ponavljala topo:

„Vidiš, vidiš, angelec moj —“

Otrokove osteklenele oči pa so strmele z mrliško modrostjo naravnost v strop —

Dr. Fr. Ramovš:

Grosuplje.

Veda, ki želi razlagati krajevna imena, mora sloneti na trojni podlagi: 1. mora vpoštevati obliko krajevnega imena v različnih dobah, t. j. pisavo imena v listinah in današnjo obliko v dotičnem narečju, torej njen zgodovinski razvoj; 2. mora uvaževati glasoslovne zakone narečja in 3. morajo lastnosti kraja potrditi dano razlago njegovega imena, kar zovemo skratka realno preizkušnjo (gl. o teh načelih n. pr. Dr. J. W. Nagl, Geographische Namenkunde). Ako vzamemo za primer ime vasi *Zabočevo* (pri Borovnici), vidimo, da piše to ime listina v l. 1260. *Zobozei* (gl. Schumi, Urk. u. Reg. B. II. 212), danes pa slove v narečju *Sabačiew*. Narečje tega kraja nas uči, da je končnica *-o* v imenovalniku srednjega spola izpadla (ozir. prehod v moško *o-* sklanjo), da je dalje nenaglašeni *-o-* prešel v *-a-*, ki je, kot tudi nenaglašeni prvotni *-a-*, često prešel v *-ə-*. Po teh zakonih moremo tedaj rekonstruirati prvotno obliko imena: *sobočevo* — сабочево, t. j. са- (sorodno s predlogom *sa*, prim. сакаць) in бокъ (prim. *po-bočje*). *Sobočevo* je torej kraj, ki je „s bokom“ — na pobočju hriba. Realna preizkušnja nam to potrdi; vas leži na pobočju gore ob poti iz Borovnice v Rakitno. Uporaba vseh treh navedenih načel nam tu jasno poda isti rezultat, zato ne more biti dvoma o istinitosti razlage. [Sedanja pisava *Zabočevo* je napačna in umetna, nastala v šoli, uradu in župnišču; te oblasti niso nič več umele začetnega *sa-* in so ga nadomestile z razumljivim *za-*; vas pa ne leži za nikakršnim bokom in bi tudi prvotni *za-* do danes ostal v narečju kot *za* ali *zə*.]

Načela, o katerih sem govoril, nam morajo biti pri razlagi vsakega krajevnega imena pred očmi. Lajik pa dela seveda po svoji bistri ali nebistri glavi, ki je zakrivila, da bereš na dolenski postaji na beli deski veliko napisano: „*Velike Uplje*“, o čemer so že pisali naši dnevnikarji. Bodi naša prva naloga, da si ogledamo поблиže različne razlage v naših dnevnikih.

Jos. Švigelj si je v „Slovcu“, dne 29. pros. 1919., str. 3. razložil ime takole: „Znano je, da je grosupeljska okolica močvirna. Grosuplje samo pomeni polje na močvirju: Grezopolje, Grezu-

p(o)lje, dial. Gresuplje.“ Že pisec —c v „Jugoslaviji“, dne 23. sveč. 1919., str. 3., dvomi o pravilnosti te razlage, dasi je ne pobija, ko pravi: „Ako sledimo dialektični izgovorjavi in ako napravimo iz subst. grez, -i, adj. grezup, analogon gorjup, dobimo lastno ime Grezup-je — vsled vezi Grezuplje, torej pristno slovensko ime, ki izraža krajevno lastnost kakor pretežna večina krajevnih imen“, (že prej pa pravi: „Tudi Grosuplje leži deloma na barskih tleh“). Švigelj je še v „Večernem listu“, dne 27. sveč. 1919., str. 4., povedal, da je že Valvazor preložil nemški Grosslupp v Veliko Uplje in da je to obliko sprejel tudi Fr. Orožen v svoji „Vojvodini Kranjski“ (l. 1901.), tu pa v množinski obliki.

Ne pišem teh vrstic izključno z namenom, da bi dokazal nemožnost obeh navedenih razlag. Priznavam, da ima purizem v sebi nekaj smiselne in lepega, odločno pa moram nastopiti proti purizmu take vrste, ki obeša deske z „Velikimi Upljami“ in se tako nebotično smeši. Hočem s sledečimi vrsticami dokazati, da je ime *Grosuplje* pristno slovansko, in želim, da tozadevna oblast ukrene, da izgine smešna spaka „Velikih Uplj“.

Bodi prvič povedano, da *Grosuplje* ni moglo nastati iz *grezopolje*, in sicer iz sledečih razlogov: 1.) ako vzamemo za resnico, da tiči v našem imenu deblo *gręz-*, potem bi se polje imenovati moglo le *gręznoje polje*, kar bi dalo danes: *gręzno polje*; v narečju ni nobenega pojava, ki bi omogočil in opravičil izpad glasu —n—; 2.) istotako narečje ne pozna prehoda glasu —z— v —s—; 3.) dolgi —o— je res prešel v doljenjščini (že pred XV. stol., gl. Škrabec, Jez. sp. II.218 sl.) v —u—; nikakor pa ni mogel preiti naš kratki —o— v dolgi —u—; 4.) razvoj *polje* v *plje* je iz glasoslovnih in naglasnih razlogov nemogoč; 5.) proti razlagi *grezopolje* govori tudi se stavljena sklanja imena (gl. doli). Pa tudi razlaga, ki jo je podal pisec —c, je nemogoča: 1.) —z— ni prešel v —s— (gl. prejšnjo točko 2.) in 2.) tvoritev lastnega imena —p + je slovenščini ne da —plje, ker imamo tu —p + ije, kar je že L. Pintar neštetokrat poudarjal in dokazal, a kakor vidim, brezvspešno (glej Ljub. Zv. XXX. 238; XXXIII. 369, 473 sl.; Izv. muz, dr. XVIII. 70; Carniola I. 76).

Poglejmo si naše ime na podlagi navedenih treh načel. Prvič je *Grosuplje* omenjeno l. 1136.: *Groslupp* (Schumi, l. c. I. 89), potem l. 1249.: *Grazlup* (Schumi, l. c. II. 130) in l. 1250.: *Groslupp* (l. c. II. 135). Obliko imena pa zasledujemo lahko še v starejšo dobo; imamo namreč na zgornjem Štajerskem, ki je bilo nekdaž

naseljeno s Slovenci, blizu sedanjega Neumarkta, vas, ki jo piše generalna karta *Graslupp*, Zahn (Ortsnamenbuch d. Steierm. im Mittelalter, str. 228/2) pa *Graslab*. To ime nam sporoča že listina iz l. 860.: „ad *Crazulpam*“ (gl. Kos, Gradivo, II. št. 172) in ga nam dokaj često pišejo še listine poznejših let, n. pr. l. 927.: „ad *Grazluppa*“ (Kos, l. c. II. št. 369), pred l. 982.: „*Crazluppa*“ (l. c. II. št. 296), l. 982.: „*Grazluppa*“ (l. c. II. št. 473) in tako še l. 984. (l. c. št. 482). Listine XIII.—XIV. stoletja pa pišejo: *Graslup* (l. 1227.), *Grazlaup* (l. 1249.), *Grazzlaub* (l. 1304.), *Grazlaw* (l. 1304.), *Grazzla* (l. 1363.); v dialektu slove ime danes, kakor sem se prepričal ob priliki vojaških vaj v tem okraju l. 1915.: *gráslap*. Jasno je, da zgornještajerskega imena ne moremo in ne smemo ločiti od našega dolenjskega, kar je omenil že Zahn, l. c.: „Der Name ist mit dem krainischen *Groslob* zusammenzuhalten.“ Prvotno je pomenil štajerski *Graslab* dolino pri Neumarktu; ime je pozneje prešlo na današnje selo.

Ime *Grazluppa-Graslab* je imel Kämmerl, Anfänge deutsch. Lebens, str. 157/1 za najbrže slovansko: „Grazlup bei Neumark, 1146. W. kerš Gesträuche, lub^o Rinde? oder nicht slavisch?“; Müllenhof, Deutsche Altertumskunde 2, 223, opomba, govori o imenih *Marhluppa* in *Grazluppa* in vidi v slednjem svn. *gráz* = Wut in v drugem delu stvn. *luppi*, svn. *luppe* = Gift, tödlicher Saft; R. Müller, Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich, Jg. 1888, str. 32. ga tudi razlaga iz germanščine; *-luppa* mu je nastalo iz *lupp + ja*, kar pomeni „Giffluss“ in se sklicuje na paralele kakor *Eitarbah* itd. (gl. Müllenhof, l. c. 5, 118), *grazpa* mu je svn. in bavarski *graz* = Sprossen oder junge Zweige von Nadelholz; po njem je *Grazluppa* = giftkalter Fluss im Tannicht, oder aus Tannengrunde strömend. Že Zahnu, l. c. se je zdela ta razlaga preromantična in je opozoril, da v tem kraju sploh ni nobene reke: „Indess ist dort weit und breit kein Fluss und kein Bach, kaum ein Bächlein, wol aber Moosboden und ein Teich.“ Imamo pa še dvoje ugovorov proti Müllenhof-Müllerjevi razlagi: 1.) iz listin vemo naravnost, da je *Grazluppa* ime doline in ne reke ali potoka; s tem odpade vsako primerjanje s stvn. *luppi*; 2.) iz oblik v listinah pa tudi vidimo, da ima ime nenemško naglaševanje, t. j. da naglašuje drugi zlog besede, kar dokazuje, da ime ni nemško; dejstvo, da so tod bivali v IX. stol., ko se ime prvič omenja, Slovenci in da imamo isto ime na že nad tisočletje izključno slovenskem ozemlju na Dolenjskem, pa je ne-

ovrgljiv dokaz za slojanskost tega imena. Da je imelo zgornještajersko ime naglas na drugem zlogu priča dejstvo, da se je dolgi poudarjeni —u— diftongiral v —au—; ta diftongizacija se je pričela v avstrijsko-bavarskem narečju že v XII. stol. in jo moramo smatrati koncem XIII. stol. za dovršeno (gl. Willmans, Deutsche Gram. I. 198 sl.); naše ime kaže diftong —au— prav od tega časa sem. Današnji *Grásrab* je nastal iz *grasláup* XIII. stoletja čisto pravilno: poudarek je prestopil slednjič na prvi zlog, kar odgovarja načelu germanskega naglaševanja in diftong —au— je v nenaglašenem zlogu prešel v —a—.

Naše ime zasledujemo torej lahko do l. 860. Nedvomno je, da je ravno najstarejša oblika *Crazulpa* pisarska pomota namesto *Crazlupa*. Tako zgornještajersko kot dolensko ime pa nam čisto jasno pove, da je prvotno ime slovelo *graslúpa*. K tej prvotni obliki dodajmo še nekaj opazk: slovanski kratki —o— je bil širok glas, tako da ga je German (Bizantincec, Rimljan, Finec) slišal in pisal za —a— (gl. primere pri Kretschmerju, Arch. f. slav. Phil. 27, 228 sl.); zato je mogoče, da je bilo prvotno ime: *groslúpo*. Pa tudi končni široki —e so pisali z —a—, prim. *Strasista* (Stražišče; l. 1002, gl. Kos, l. c. III. št. 9), *Trebina* (Trebnje; l. 1057, gl. Kos, l. c. III. št. 197). Končno določitev spornih samoglasnikov podam pozneje.

Obrnimo se sedaj k razlagi našega imena! Predvsem je važno, da določimo njegovo sedanjo izgovarjavo. Kakor sem se na mestu samem prepričal, govori tamošnje ljudstvo *grəsúple* (ə znači polglasnik s timbrom e-ja; končni —e je širok). Ime je jedninski imenovalnik pridevnika srednjega spola ter ima zato sestavljeno sklanjo: rod. *grəsúpləga*, mest. *w grəsúpləm*. Iz ust ljudi sosednjih vasi pa sem čul že novo, analogično obliko mestnika: *w grəsúplə* (nominalna sklanjatev), pa so mi Grosupljčani (*grəsúpləčan*) zatrjevali, da je prav le „*w grəsúpləm*“. Podobne prehode iz sestavljene sklanje v nominalno, iz jednine v množino in obratno imamo pri krajevnih imenih pogosto; ne mislim tu nemških šablonskih oblik *Waisach* za *Vysoko, ocroglach* (l. 1249.) za *Okroglo* (gl. Mikl., Denksch. d. Wien. Akad., ph.-hist. Kl. XXI.), temuč n. p. *w Šušjah* (pri Valvazorju še *Ususie*, t. j. v Sušji), dočim slove imenovalnik: *Šušje*, rodilnik: *Šušjəga* (vas v ribniški dolini); ljudstvo sosednjih selišč pravi celo že v rodilniku *Šušī*, smatra torej *Šušje* za množinski imenovalnik. Naše *Grəsúple* je torej pridevniški nom. sing. neutr. gen. Narečje pa nam more pojasniti

tudi prvotno kvaliteto vokala v prvem zlogu; naše narečje spada v skupino akajočih narečij (nenaglašeni in kratko naglašeni — o — preide v — a —; o tem pojavu razpravljam v Slov. Stud. I., v drugi polovici, ki izide v kratkem v Arch. f. slav. Phil. 37): *atračiččak*¹, *bəgatinc* (ə je polglasnik s timbrom a-ja), *kasmāt*. Ako bi bil v *grəsúple* prvotno — o —, bi ta moral preiti v — a —. Nenaglašeni — a — se je za glasom — r — v zelo mnogih slovenskih narečjih preglasil v široki — e —; tega preglasa grosupeljsko narečje ne pozna; pač pa govori: *rəznáša*, *rəzgrája*, *rəzbíja*, *rəstrésən* itd. Nenaglašeni — ra — je torej prešel v — rə —, dočim ostane nenaglašeni *ra*, ki je nastal po akanju iz — ro — nedotaknjen, prim. *atračiččak*, *zərapatál je*. Iz tega sledi, da je bil v prvem zlogu prvotno glas — a —, torej: *graslúp-*.

Nastane vprašanje, kako je nastal sedanji imenovalnik *grəsúple*. Očividno je, da je *grəsúple* nastalo iz *grəslúpe* (gl. ime v listinah). Možno je sicer mnenje, da je *Grazluppa* nastalo iz *Grazúpla*, vendar bi potem težko pričakovali na obeh ločenih mestih, na zgornjem Štajerskem in na Dolenjskem isto izpremembo; zato smatram za prvotno *graslúpe*. Odkod končnica — e? Tvorba na — ije je nemogoča, ker bi potem morali imeti nominalno sklanjatev imena; enako je tudi nemogoča tvorba na — jane, ker bi potem morali imeti množinsko ime. *Grəslúpe* kot jedninsko ime ne more biti drugega kot nom. sing. neutr. pridevnika *graslúp*¹, torej prvotno *graslúpoje* (prim. rusko krajevno ime *Grjaznoje*); — oje je dalo v slovenščini — é, n. pr. briž. spom. I. *vúecfne* in *me*, daljše še danes refleks za — é v narečju Bočna-Guštajn in v *Dobrepolje* in *Dovje* (*dolge* iz *dolgoje* scil. polje). *Graslúpoje* — *Grəsúple* je torej krajevno ime iste narave kot *Visoko*, *Okroglo*, *Suho*, *Globoko*, *Vojsko* itd. Stara končnica — e tu pač zato ni podlegla analogiji, ker je pridevnik *graslúp*¹ izmrl, krajevno ime *graslúpe*, oziroma pozneje *grəsúple* pa je s tem izgubilo stik s pridevniki in ostalo izolirano.

Kaj pa je pomenil pridevnik *graslúp*¹ in kakšen je njegov postanek? V Miklošičevem času in še pozneje (Meillet, *Études sur l'etymologie*, II. 271; Vondrák, Vgl. slav. Gram. I. 455) smo kaj malo vedeli o sufiksu — p —; iz slovanščine so splošno navajali le slovenski *gorjup*. Že Patrubányjeve in pozneje Perssonove

¹ Poudarek zaznamujem iz tiskarskih razlogov z akutom, re oziraje se na njegovo naravo, kar pa pri tej razpravi ni pogubno ali važno.

študije so nam pokazale [mnogo večjo vrsto besed, tvorjenih s sufiksom —*p*—; dokaj novih primerov je podal Mladenov, Die labiale Tenuis als wortbildendes Element im Slavischen, Arch. f. slav. Phil. 36, 116 sl., tako da nam sufiks —*p*— v slovanščini ni nikakršna redkost več. Mladenov je navedel tudi poljsko in belorusko *skorupa*, ni pa pridejal že pri Miklošiču, Vgl. Gram. II. 213 navedenih srb. *skorup*, slov. *skraljup*, rus. *skorlupa*, polj. *skortupa*. Jasno je, da sta *skorupa* in *skortupa* povsem enaki tvorbi, zagoneten pa je vznik *l*-a, o katerem pravi Miklošič l. c.: „das in mehreren wörtern eintretende *l* ist mir dunkel: vielleicht hängt *-lupa* mit *lupiti* detrahare, w. *lup*, zusammen“; zadnji odstavek ne pove nič. Zdi se, da imamo tu neko križanje sufiksov —*l*— in —*p*—, vendar dvomim, da bi se dalo vznik *l*-a kdaj dovoljno pojasniti, ker nam je vzrok, postanek in pomen determinativov premalo jasen. Nedvomno pa je, da je *skorlupa* popolnoma ista tvorba kot pridevnik *graslup*. Kakor je *skorlupa* izpeljano iz debla *skor-*, *sker-* (*skora*), tako je *graslup* iz debla *gras-*, ki ga imamo danes ohranjenega v litavščini; *grasus* adj. = gnu, sen, zopern; *grasumas*, subst. = gnusoba, zopernost; *grasaus*, *-sytis* = gnusiti se, biti ogaben. Deblo *gras-* pa je, kakor menim, že razširjeno z determinativom —*s*—; prvotno deblo je bilo *ger-*, *gor-*, ki je, razširjeno z različnimi determinativi, še v sledečih besedah: 1.) determinativ —*m*—: lat. *grāmia* = Augenbutter; 2.) determinativ —*s*—: staronordijsko *krammr* (moker) in gotško *grammītha* (mokrota), pragermansko: **krazmáz* (prim. got. *im* iz **izmi*) iz indoevropskega: **gr-o-s-mó-s*; 3.) determinativa —*m-s*—: lit. *grimstu* in slov. ПРАЖИЛ (slovan. —*z*— iz prvotnega —*s*— je nastal po Zupitzovem zakonu, gl. Zeitsch. f. vgl. Sprachforsch. (KZ.) 37, 396 sl.). Prvotni pomen debla je „moker, vlažen“. Za prehode pomena pri navedenih besedah pa primerjaj: o pomen-skem prehodu „*moker* — *teči* (*fliessen*) — *potopiti se* — *močvirje* (pr. rus. *grjaz* (blato), malorus. *hr'az'uka* (luža) in sloven. *grezina*“ sem pisal in navel paralele že pri razlagi plemenskega imena *Nezra* v Čas. pro mod. filol., l. 1914., str. 214 sl., na kar ni tu treba še več govoriti; nadaljni prehod pa kažejo, da se omejim, n. pr. besede: letsko *maut* (plavati, piti), slovan. *myti* (umivati), irsko *mún* (scalnica), svn. *moder* (močvirnat svet, barje) in zend. *múthra* „nečistost, umazanost“, svn. *mocke* (svinja).

Krajevno ime *Grasúple* pomeni torej „moker, močvirnat svet“. Realna preizkušnja nam to potrjuje, kajti travniki na zapadni

strani železnice pred prihodom na postajo, dalje travniki na vzhod in jug podružniške cerkve (tu, na jugu leži tudi kraj *Bičje*) so močvirni.

Naš rezultat je: ime današnjega *Grosupljega* je slovanskega izvora in je jedninski pridevniški imenovalnik srednjega spola, prvotno *graslúpoje*. Knjižno slovenski bi ga morali pisati *Grasuple*; ker pa je oblika *Grosuplje* v knjižni slovenščini že v rabi, jo pustimo neizpremenjeno. Spaka pa, ki jo je zagrešil Valvazor, Orožen in neznan purist sedanjega časa, mora izginiti, da nam ne bo v posmeh.

Pavel Golia:

Gorijo zvezde . . .

V Dobrudži padlemu podporočniku Vladimiru Koblerju v spomin.

Gorijo zvezde, kot mrtvaške sveče
nad hladnimi grobovi tujih tal,
list šelesti, molitev v mrak šepeče
in tiha tožba plava preko dalj.

Vesti od sina tamkaj mati čaka
vsa sklonjena in stara dan na dan.
Za dnevom dan se v gluho noč pretaka,
a pisma ni. Moj Bog! In vse zaman . . .

Gorijo zvezde, kot mrtvaške sveče
nad hladnimi grobovi. Spava in,
odrešen rane, strašne in skeleče
o tebi sanja, bedna mati, sin.

Dobrudža, 1916.

LISTEK.

Aleksa Šantić: *Pesme*. Zagreb. Izdanje „Književnog Juga“. (1918). 172 str. Cena 6 K.

„Povodom pesnikove pedesetogodišnjice daje *Književni Jug* prvo izdanje Šantićeve poezije latinicom, da tako pomogne našem uzajamnem upoznavanju u načelu, a pesničke ličnosti Šantićeve posebno. Jer ono, što sad čini glavnu karakteristiku Šantićeva dela u srpskom, istaknuće se u hrvatskom delu književnosti možda još jače, jer se tu neće osečati u stvaranju one vidne osobnosti pesnikove evolucije koje su ga kod nas sve do 1900, pa čak delomično do 1905 obeležavale kao nastavljača tradicija Branka i Zmaja i epigona Vojislava Ilića.“ Tako piše V. Čorović v uvodu te jubilejne zbirke.

To epigonstvo je v resnici glavna črta Šantićeve poezije. Ne kaže se samo v izredni kulturi verza, ampak tudi v stereotipnem ponavljanju učinkovitih poetičnih elementov, ki so posneti iz literarne tradicije, v tehnični zgradbi njegovih pesmi, ki je včasih rutinirano mehanična, še bolj pa v oni nostalgичni retrospektivi, ki je tako značilna za zadnja desetletja 19. stoletja v naši poeziji in ki pri Šantiću — vkljub njegovim življenjskim izkušnjam, o katerih govori Čorović — ni vedno pristna, ampak večkrat samo po znanih literarnih vzorcih mehanično kopirana. V Šantićevem besednem zakladu se nahaja nebroj elementov, ki so že po svoji literarni tradiciji emocionalno akcentuirani (križanteme, arkade, altana, fontana, labud, slavulj i. t. d.), ki so stalni aparat neke pompozne, brokatne lirike, ki pa danes baš vsled svojega muzealnega duha ne omogočijo pristne, naravne lirične emocije. Šantić čustva ne izčrpa in ne izrazi v sočnih, kondenziranih potezah, iz katerih bi žehlala njegova elementarna sila, ampak ga razdrobi v nebroj posameznosti, ki so večkrat samo zunanje akcidence in ne značilni, govoreči simboli. Njegove slike iz narave, ki jih ima zelo mnogo, vkljub svoji minucioznosti (ali baš vsled nje!) nimajo prave plastike (prim. „Jutro žetve“), njegovim liričnim slikam manjka vsled tega prava globina in intimnost. Ta lirična mikrofotografija ga zapelje tako daleč, da začne vrsto *tercin* (!) z verzi:

Ja sam naslonjen na prozoru bio
i gledô na drum pušeci cigaru.

Konča se ta vrsta *tercin* z verzom „Jedan crn leptir doleti i pade ...“ Kar je med cigaro in tem črnim metuljem, je logična konstrukcija, katere je v Šantićevi poeziji skoro več ko pristnega čustva. Kdor uživa vsak verz ali vsako štrofo posamez, bo s Šantićem bolj zadovoljen ko oni, ki išče v vsakem umetniškem delu poleg formalne drobnarije tudi velikih, enotnih potez.

Mnogo boljše so one Šantićeve pesmi, ki nimajo tradicionalnega literarnega kostuma, ampak v katerih se nahajajo domači mostarski ali sploh orientalski elementi. Te imajo mnogo več sveže plastike; na primer sledeči sonet:

Kapidžik otvori! Jer, moga mi dina,
 izvaliču direk i baglame tvrde!
 Pa neka se name svi álimi srde, —
 jer za tobom, beli, umrijeh, Emína! . . .

Il' si ljuta na me, što po heftu dana
 u mehāni sjedim, niti drugo marim,
 no razbijam derte s bekrijama starim,
 uz udare sitne tankih terzijana?

A ko ne bi pio?! . . . Ko se jednom svrne
 u tvoj sokak, pa ti vidi oči crne,
 taj se mahnit vraća domu i akrēbi!

I kadija, valah, bekrija bi bio —
 da te jednom vidi, bukarom bi pio
 in nikad se više avertio ne bi! . . .

Za Šantićevo retrospektivno nostalgijo sta posebno značilna „Beg Rašidbeg“ in „Pretprazničko večer“. V formi teži Šantić za precejšno raznolikostjo, poskuša nove oblike soneta in piše tudi tercine, ki pa so včasih (n. pr. „Ej, konjicu . . .“) daleč, daleč od pravih tercina. V celoti se na tej zbirki dobro pozna, da je Šantić pravi poet, ki mu je samo škodila mostarska literarna osamelost. Pravega poeta razodevajo v njem pesmi, ki se jim ne pozna literarna odvisnost in epigonstvo. Tako n. pr. „Srce“, „Otac“, „Pod jorgovanom“, ki je polna pristnega, gorkega čustva ali pa „Kiridžije“, ki ponekodi spominjajo na monumentalno epično kondenziranost Mickiewicza. J. A. G.

Srpske narodne pesme. Uredjuje dr. Laza Popović. Izdaje knjižara Z. i V. Vasića. (I. 1. Trebnik.) Zagreb, 1918. 115 str. Cena s pošto 4 K.

Na vsak način lepa ideja! Zbirka je, kolikor se more doslej videti, zasnovana zelo široko: koliko delov bo imela, tega založnik za sedaj še ni povedal. Samo to izvemo iz priloženega listka, da bo prvi del obsegal štiri knjige: „Trebnik“, „Venac junaka“, „Kolo Markovo“ in „Pesmo Kosova“. Zakaž se ta prvi del, o katerem poročam, imenuje baš „trebnik“ (= ritual, obrednik), ne morem prav razumeti. Uvod ne govori o tem in je sploh napisan tako, da bi lahko služil za uvod katerisibodi srbski knjigi. Tudi iz izbranih pesmi se ne vidi, kako je knjiga prišla do tega imena. Principi, po katerih je urednik pesmi izbiral, bodo jasni pač tedaj, ko bomo videli več knjig. Recimo torej za enkrat, da ta publikacija ni samo gola založniška špekulacija, in si oglejmo, kaj imamo pred seboj!

„Trebnik“ prinaša 15 pesmi raznega obsega, raznega metra in razne kakovosti; najbolj znana je pač ona o zidanju Skadra (XIII), če drugače ne, vsaj po Meštrovićevem reliefu. Čudno se mi zdi, da je urednik baš na prvo mesto postavil pesem, ki je s stalnim ponavljanjem tako razžvekana in razvlečena, da se človek le z muko prerije skozi njo. Na prvo mesto bi tak degeneriran primer pač ne sodil. Prenese ga še oni, ki tako reč poslušajo, težava pa je take pesmi brati, če človek ravno nima učenjaških očal na nosu. Pri tej pesmi kažejo relativno mladost formalni elementi, takoj pri sledeči (II, Ognjena Marija) pa jo razodevajo vsebinske sestavine. V „infenu“ se naštevajo razni grešniki, med njimi tudi sledeča:

„Grešnica je krčmarica bila,
u vino je vodu prilivala,
i za vodu pare uzimala —“

To je razmeroma zelo mlada, stereotipična tožba „golijardov“ našega veka, ki je tukaj prilimana k prastaremu motivu, ki je bil gotovo prvoten. Pesem namreč pravi dalje:

„Imala je obrečena muža,
hodila je š njega na drugoga.
Kad se mlada vjenčavala š njime,
bacila je na sebe magjije,
da š njim nema od srca poroda,
a Bog joj je piso sedam sina . . .“

Ta prastari greh pevcu očitvidno ni zadoščal — menda se mu je zdel motiv že preveč obrabljen! — in zato je pred njega postavil greh, ki se mu je zdel, če že ne večji, pa vsaj efektnejši!

Manj porušena je pesem o „Simeonu Najdenčku“ (X), ki obravnava eden najstarejših motivov, kar jih narodna pesem sploh pozna: incest. Ta „Nahod Simeun“ je neke vrste jugoslovanski Edip. — Star menih najde v Donavi *svinčen* zaboj in v njem sedem dni staro moško dete. Vzame ga s seboj v samostan in ga krsti na ime „Nahod Simeun“. Simeon prekosi vse svoje vrstnike po telesu in umu. Ko premaga nekoč druge samostanske dijake pri igri, mu porogljivo očitajo, da je najdenček. Iguman mu da konja in tisoč dukatov, da gre iskat svoje stariše. Devet let jih išče zaman, zato se deseto leto napoti nazaj v samostan. Budimska kraljica ga opazi z okna, kako jezdi — sama lepota ga je! — in poje. Hitro pošlje svojo sužnjo za njim, naj ga privede k nji. Ko jezdi drugo jutro naprej, se spomni, da je pozabil pri kraljici svoje „časno jevandjelje“. Kraljica ga je med tem našla in po njem spoznala, da je Simeon njen sin. Ko Simeon to izve, se vrne v samostan, kjer se izpove igumanu. Ta ga da zapreti v najhujšo temnico samostana in vrže ključ v Donavo, rekoč: „Kadar se bodo ti ključki našli, ti bo odpuščen tvoj greh.“ Črez devet let najdejo ribiči v ribi ključ v in jih prineso igumanu. Ta se spomni Simeona in gre pogledat, kaj je ž njim. Tam vidi:

„U tavnici vode ne imade,
niti gmižu guje i jakrepi.
U tavnici sunce ogrijalo,
Simo sjedi za stolom zlatnijem,
u rukama drži jevandjelje.“

Pesem je porušena v tem, da pri njej *zavjuzaz* ni pripravljena. Kakor v Ciglerjevi „Kortonici, koroški dekllici“ svetinjica, tako je tukaj „jevandjelje“ oni objekt, po katerem spoznajo stariši svojega otroka. Ta objekt se v pesmi omenja trikrat in vedno na značilnih mestih: 1.) ko se vrstniki porogajo Simeonu, da je najdenček brez starišev, se skrrije v svojo celico in bere „časno jevandjelje“; 2.) ko se Simeon spomni, da ga je pozabil pri budimski kraljici in se vrne k nji, jo zaloti pri tem, kako „ona čati časno jevandjelje — roni suze niz bijelo lice“, ker je baš po tej knjigi spoznala, da je Simeon njen sin;

3.) na koncu. Ta važna vloga, ki jo ima „jevandjelje“ v tej pesmi, pa v uvodu ni pripravljena. Na vsak način je brez dvoma, da je prvotna verzija, originalni produkt umetnika, tudi izrečno povedala, da je Simeon to „jevandjelje“ prinesel s seboj v samostan. Današnjemu uvodu manjka značilen in tehnično zelo potreben verz. ki naj *ξεκρίβηται; pripravi*. Vsebinsko korektna bi bila sledeča rokonštrukcija uvoda:

„Nadje starac sanduk od olova.
 Isturila voda pod obalu;
 mlidijaše, u njemu je blago,
 odnese ga do svog namastira.
 Kad otvori sanduk od olova,
 al u njemu blaga ne bijaše,
 već u njemu jedno muško čedo,
 čedo muško od sedam danaka,
 i do njega časno jevandjelje.
 Iz sanduka čedo izvadio . . .“

Ta tehnično zelo važen in potreben verz (lahko jih je bilo tudi več!) je ostal v ustih peveca, ki se njegove pomembnosti ni več zavedal. —

Verzi so natisnjeni zdržema, brez vsakih ločil, kar ima svoj dober smisel, pa vendar precej moti one, ki take pesmi poznajo samo iz knjig. Tipografska oprema je precej okusna, dasi nekoliko konfuzna. Cena pa se mi zdi z ozirom na dejstvo, da imamo tukaj ponatisnjene same stare tekste, vendar nekoliko previsoka, tudi za današnje čase! J. A. G.

Veliki kalendar „Književnog Juga“ za običnu godinu 1919. Zagreb. Izdaje odbor SHS žena za siročad i „Književni Jug.“ 113 str. Cena 4 K.

Knjige, katerih „čisti dobiček“ je namenjen narodnim ali humanitarnim namenom, jemljeta kupec in kritik z nekim neprijetnim čustvom v roke. Prvi se boji, da bo pod lepo firmo dobil sumljivo blago v roke in se nerad spominja, kako se mu je razno blago ponujalo s svojo narodno barvo in narodnim namenom, ne pa s svojo kakovostjo. Kritik pa pride v mučne škripce ob zavesti, da stoji pred nekakim „noli me tangere“, ob katerem ne sme biti kritik, ampak samo navdušen apostol in glasnik. Tem bolj vesela sta oba, če naletita med tako robo kedaj na kaj, kar lahko z zadovoljstvom postavita v omaro in priporočita tudi drugim. Taka „rara avis“ je tudi ta „Kalendar“.

Zunanja oprema tega koledarja res ne priporoča baš. Nastal je v času pomanjkanja popirja in v dobi naše tipografske mizerije; povrh pa je bilo treba štediti pri opremi, da se za našo siročad tem več prihrani. Namen koledarja se jasno kaže v prvem članku „Jedna brojka“, ki ga je napisal Ivo Vojnović in ki je pretresljivo poglavje iz naše „statistike živih.“ Samo v Bosni in Hercegovini je za časa vojske pomrlo 165.000 otrok . . . strašno število, pred grozo katerega morajo vsaj za čas umolkniti vsi naši drugi interesi, vse naše večje ali manjše javne in privatne skrbi. „Koliko prištedjenih „lektira“ dosadne historije o dolasku Slavena na Jugu, o borbama narodnih dinastija za ujedinjenje našega naroda, o petstogodišnjem zulumu Turaka, o ustanicima za oslobodjenje, o našim pjesmama, o našim suzama, o našim nadama: — Jedna jedina mala brojka: 165.000 mrtve djece — bljesne kao električna svjetilka u tamnoj dvorani i vi u tome svjetlu sada lijepo možete gledati po

zidovima, u krasnim afreskima, poze i konture naših junaka, naših pobjeda, naših poraza, naših „planova“ ... Sve onako u raznim stilovima, po ukusu konzervativista, akademista, impresionista, expresionista i futurista — a gore ispod kupole, od brušena stakla, natpis monumentalan in utješan: „*Mirna Bosna*“. Članek ima na koncu par belih peg, znak, da je bil napisan julija 1918 in natisnjen avgusta 1918! —

Ostala, zelo pestra in bogata vsebina koledarja je že na zunaj lepa slika demokratične enakopravnosti v naši mladi državi. Literatura in higijena, lirika in narodno gospodarstvo se vrstita v njem, napisana v slovenščini in srbohrvaščini, z latinico in cirilico, z gramatično in z logično interpunkcijo. Pesmi so prispevali Aleksa Šantić, Ante Tresić-Pavičić, Janko Glaser, Ivo Andrić, Igo Gruden, Miloš Vidaković, Andjelo Danko, Ivan N. Novak, Zvonko Milković, Jovanka Hrvaćanin; lepo prozo: poleg Vojnovića Svetozar Čorović, Milica Janković, Božo Lovrić, Branko Mašić, Ivan Albreht, Svetislav Šornjanski. Da je koledar pretežno literaren, ima svoj vzrok tudi še drugje: ideja takega humanitarnega almanaha je izšla iz literatskih krogov, ki so v taki jugoslovanski kooperaciji vedno šli prvi; najprej ga je mislila izdati „Matica Hrvatska“. Vsi ti prispevki so bolj ali manj značilni vzorci literarnega stremljenja v naših mlajših krogih. Dobro informirata o teh stremljenjih dva obširna članka: „Pregled savremene srpske književnosti“, ki ga je napisal Vladimir Čorović in „Pregled savremene hrvatske književnosti“, ki ga je napisal Niko Bartulović. Značilno je, da sta oba pisca, ki sta urednika „Književnega Juga“, tukaj zavedoma zavrgla staro, od znanosti podprto in po tradiciji posvečeno ime „srbohrvaški“ in da obravnata vsak svojo literaturo zase. Razlogi za to so navedeni v „Književnem Jugu“ I., str. 232—234. Za koledar je bil namenjen tudi članek drja Ivana Prijatelja o moderni slovenski književnosti, toda prišel je bil prepozno, ker je koledar moral biti že pred septembrom natisnjen. V članku „Naše pesništvo“ govori „Zatočenik“ o srbski liriki in njenem internacionalizmu ter daje razne nasvete, kako bi se naj reguliralo naše literarno življenje, književna produkcija in konsum, ki sicer kažejo veliko ljubezen do književnosti in naroda, ob enem pa premalo poznavanje gibalnih sil v literaturi in občinstvu, ki niso vedno tako lepe in idealne, kakor so misli in nameni tega anonimnega pisca. Zato zveni njegovo pisanje precej teoretično in doktrinarno, vkljub svoji simpatičnosti včasih celo ozkosrčno. Praktične vrednosti, porabnosti v njegovem spisku ni ravno mnogo.

Poleg čiste literature stopajo eseji s praktično vsebino precej v ozadje: saj nam pa tudi manjka ljudi, ki bi o raznih prašnjih javnega življenja znali pisati za širše občinstvo. O „socijalni pravičnosti“ piše Juri Demetrović, urednik hrvaške „Njive“. „Ruševine despotskih gradova u Sremu“, priče junaških in burnih časov srbske zgodovine, opisuje Dr. Aleksa Ivić. O narodnem zdravju in higijeni piše Lujo Thaler, Ivan Tartaglia kliče v imenu raznih hlapcev Jernejev „Zemljo našu daj nam“, o tuberkulozni Jugoslaviji je napisal pretresljiv članek Kuzma Tomašić. Vse sama aktualna sedanost in skrbi, strahu polna bodočnost!

V marsikaterem oziru je zanimiv zadnji članek (str. 99—113) „Veščina pisanja“, ki ga je napisal Milan Kašanin. Simpatičen izraz splošne nezadovoljnosti z našo nekultivirano, včasih (posebno pri žurnalistih!) naravnost barbarsko prozo, vendar pa sam po sebi tako primitiven, da mu bosta filolog

in literat napisala znano cenzuro: "ut desint vires —". Politični in kulturni vzroki za podivjanost naše proze so dobro orisani, krivica pa se godi šoli in filologom na sploh. Filologi tega niso krivi, razen samo tedaj in oni, ki niso *dobri* filologi. Da spoznamo „banalne figure, neotmen govor, trivialan jezik“, pri tem nam more pomagati samo filolog, ki svojo reč res razume. Za to ni treba niti doktorata, niti kakega profesorskega izpita, treba pa je imeti čut za svoj jezik. Toda niti ta čut sam po sebi ni dovolj; vsakega jezika se je treba učiti, tudi svojega lastnega in tega še prav posebe. Na to pa večina naših pisarjev niti ne pomisli. Da se pravilno oceni „preciznost i korektnost izraza“, za to je poleg stvari same, o kateri se govori, treba dobro poznati tudi jezik, v katerem se kaj govori. Gramatično razmerje med posameznimi deli stavka, kateri neologizmi so grdi in nepotrebni, katera beseda točno izraža kak pojem: skratka, vse to, kar želi in predpisuje pisec bodočim stilistom, vse to so problemi filologije ne samo danes, ampak so bili že pred tisoč in dva tisoč leti! Gospod Kašanin odkriva strmečemu filološkemu svetu — Ameriko! Taka lepa dela o stilistiki, kompoziciji in retoriki, kakor jih navaja iz francoske in angleške literature, so možna samo v onem jeziku, ki je že vsestransko raziskan. Vse to delo so opravili filologi, kakor bodo tudi samo filologi (NB! — *dobri* filologi!) lahko sestavili to, kar si pisec tako iskreno želi; „Rečnik Sinonima i Rečnik reči poredjanih po smislu i grupama.“ Da vsega tega še nimamo, tega je v prvi vrsti kriva relativna mladost naše filologije; ne bodimo tako neučakavni! In menda bi vkljub temu celo imeli take reči, če bi jih imeli — Nemci, oni naši sosedje, v katere smo bili tako zaverovani. Ti so take knjige — pred kakimi sto leti! — še imeli. Odkar pa jim je Kant dokazal, da je sofistika nemoralna in kaj še vse, se bojijo raznih takih sofistčnih umetnosti, kakor so kompozicija in retorika, bolj ko Belcebub križa! In ker smo uredili vse naše šolstvo po nemškem kopitu, so taka prašanja izginila iz šole; ostal je samo še nekak ubog petrefakt: naše šolske in domače naloge!

Ali je kaka beseda „lepa“ — kdo bi vedel povedati, kriterijev za to nimamo. Pisec pravi, da je beseda „*kišobran*“ lepa, jaz pravim, da ni. Estetični kriteriji so v jeziku ravno tako neumestni kakor n. pr. v botaniki. Večkrat so nam „grde“ besede naravnost potrebne — saj menda ne pišemo same lirike! Beseda sama po sebi pa ni in ne more biti niti grda niti lepa.

Filologija se je na piscu samem hudo maščevala. Lahko se reče — in celo brez zlobe! — da je to, kar je na članku dobrega, vzeto iz filologije. Ne samo terminologija in principi, ampak celotna kompozicija in zahteve pisca. In kar v članku ni dobrega, to je vzeto — od drugod. Samo majhen primerček! Pisec kara „romanski genitiv“; po njegovem ni prav: „Našao sam u toj knjizi mnogo dobroga, lepoga i valjanoga.“ Stavak bi se — po njegovem — moral pravilno glasiti takole: „Našao sam u toj knjizi mnogo što-šta dobro, lepo i valjano!“ Sem spada tudi pisava *Ten, Mekolej, Niče, Flober, Mopasan*. V latinici je tako pisanje prava barbarska nadutost. Posneto je po cirilici, ki si pred takimi imeni ne ve drugače pomagati. In kar je v cirilici samo bridka nevolja, to se nam sedaj v latinico vriva kot nekak stilističen „dernier cri“. Pa se že na takih transkripcijah, kakor *Volt Vitmen, Žil Pajo, Bosije* ali *Gistav Lanson* vidi, da se s to grafično modo dela samo zmeda. Da so take transkripcije popolnoma krive, je tudi za človeka ki ni +++ filolog, uaravnost — „rukopipa-

teljno. — Vse to piščevo prizadevanje pa je v precejšnji meri samo znak simpatične dobre volje, ki je nezadovoljna s sedanjimi razmerami v naši prozi — in kdo izmed nas ni?! — ki pravi cilj nekako instinktivno sluti, ki pa se v svoji mladostni impetuoznosti včasih zaleti na steze, ki peljejo mimo tega cilja. —

Ni več prava sezona, v kateri se priporočajo in kupujejo koledarji. Nič za to! Ta „kalendar“ je tak, da bo ohranil trajno vrednost. Ni še razprodan — tolle et lege!

J. A. G.

Dr. Prohaska Dragutin: Pregled hrvatske in srpske književnosti i ogledi (Hrvatska čitanka za 3. i 4. razred trgovačke akademije. Zagreb, 1918. Cena 8 K. Str. 464).

Dr. Prohaska, profesor trgovske akademije v Zagrebu, je literarnim zgodovinarjem in čitateljem hrvatskih revij dobro znan. Široka je njegova literarna načitanost in izobrazba; pozna ruski in češki svet, pozna pa tudi Francijo. Njegove literarne kritike in eseji niso vsakdanji pojavi. Zanimanje zasluži tudi šolska knjiga, ki jo tu naznaujamo in ki bo kot priročna knjiga dobrodošla tudi nedijaškim krogom.

Hrvatska in srbska književnost, pravi avtor v uvodu, je ena celina, ker so Hrvali in Srbi en narod istega porekla in jezika. Toda živeli so v prošlosti ločeni drugi od drugih, razdvojeni cerkveno in državno; zato se hrvatska in srbska književnost ne krijeta vedno v svojem razvoju, marveč gresta vzporedno, tako da včasih druga za drugo ne vesta. Isto bi se dalo reči o razmerju slovenske književnosti do hrvatske in srbske; zato pa bi v knjigo po isti pravici lahko prišla tudi slovenska literatura; seveda knjiga je bila zasnovana že l. 1914., ko smo mi tostran Sotle za krono sv. Štefana bili še tujci. — Razdelitev literarnega razvoja je deloma nova. Prohaska razločuje najstarejšo dobo (10.—15. stoletje), cerkveno in fevdalno književnost; drugo dobo (15. do 19. stoletje), renesansno, vlastelinsko in ljudsko književnost (te književnosti pri srbskem delu naroda n); tretjo dobo (19. stoletje), meščansko in narodno književnost. V prvi dobi daje književnosti obiležje cerkev, v drugi dvor, v tretji narod. — Vsa knjiga obsega dva dela: prvi je „pregled hrvatske in srbske književnosti“, t. j., prava literarna zgodovina, drugi del so pa „ogledi“, t. j., vzorci iz literature same ozirama literarna krestomatija. V prvem delu naglaša avtor (bolj nego životopise) socialni milič dob in pa karakteristike pisateljev. Čitanka obsega — kar je pri šolskih knjigah redko — tudi hrvatsko in srbsko moderno, vendar manjka iz nje vzorcev; v krestomatijo so kot zadnji sprejeti Vojnović, Tresić-Pavičić in Kranjčević. Na koncu poedinih vzorcev se nahajajo pčedina vprašanja, ki od literature vodijo naravno v literarno zgodovino; tako se na koncu odlomka srednjeveškega življenjepisa Aleksandra Velikega vpraša: „Kaj je v tem prikazovanju smrti Aleksandrove očitvidno izmišljeno? Ni li v tem sledu srednjeveškega krščanstva?“ Pri liriku 16. stoletja Hanibalu Luciću je vprašanje: „Kako stoji pesnik napram sodobni ljubavni liriki?“ — Kakor sem že omenil, bi v današnje šolsko hrvatsko-srbsko literarno zgodovino spadali tudi Slovenci, kakor pričakujemo v slovenski knjigi pregled hrvatske in srbske literature. V Prohaskovi knjigi tega ni; dà, Slovenci se ne omenjajo niti tam, kjer snov sama sili k temu, na pr. pri protestantizmu. Pri ilirizmu (str. 127) nahajamo opazko: (Na Ilirce so vplivali) izmed Slovencev: Janez Bleiweis, Peter Dainko, Bartolomej Kopitar, Franjo Miklošič.

j. dr. Ti možje da so vplivali na Ilirce? — „Kr. Čbelica“ (str. 137) se ne more dobro imenovati „list“. V novi naši skupni državi bodo tudi šolske knjige morale biti novejšje in skupnejše. Kakor sem naknadno zvedel, je g. dr. Prohaska že oskrbel za svojo knjigo dodatek o slovenski literarni zgodovini. Tako bo vidna razlika med letom 1914. in 1918. Dr. Fr. Ilešič.

Odkod rodbinsko ime slovenskih Kraigher-jev? Čul sem pred kratkim v nekem pogovoru trditev, da je rodbinsko ime *Kraigher* v zvezi s krajevnim imenom *Kraig* (severno Sv. Vida na Koroškem v dolini rečice Wimitz), ki je slovenskega izvora, ker tiči v njem slovenska beseda *kraj*, -a „locus“. Ta trditev mi je dala v roke pero, da napišem par vrstic. Otto Kämmler, *Anfänge deutschen Lebens*, str. 147, imenuje med slovenskimi krajevnimi imeni že omenjeni *Kraig* in ga spaja z besedo *kraj* (opom. 1.: „*Kraj-Kraig*“). Ta razlaga pa že nelingvistično ne more zadovoljiti, ker odkod naenkrat -g; vemo sicer, da je v stari dobi služil g za j, a to je bila le grafična varianta. V naši besedi pa je g glas in ne znak in zato *Kraig* ne more biti iz *Kraj*. Pa ne le to: tudi starejše oblike tega imena nas uče isto. V l. 1377. beremo *Chriwich* (gl. Jaksch, *Mon. hist. duc. Car. III.* 521), l. 1154—1156: *Chriwich* (gl. Schumi, *Urk. u. Reg. B. d. Herz. Krain I.* 109); okrog l. 1144: *Criwich* (gl. Schumi l. c, 97); l. 1254. pričujeta *Liotoldus plebanus de Chrich* in *Hertwicus dapifer de Chrich* (Schumi l. c. II. 162); l. 1266. imamo pričo *Wilhalmus de Chreich* (Schumi l. c. II. 282) itd. Iz tega vidimo, da je prvotno ime *Chriwich* prešlo v **Chriwch*, **Criuch*, kar je še ohranjeno v današnjem nazivu gore severozapadno *Kraiga*, namreč *Kreugenberg*. Ker govori Nmec za književni —eu— v narečju —ai—, je pričel tudi tu govoriti *Kraig* (*Chreich*); prim. *Naikhiara* za *Neunkirchen* ali *Leiben* pri Pöggstallu za starejši *Liupin*. Z ozirom na obliko *Chrich* v listinah pa je najboljšje, da izvajamo *Kraig* in *Krig* in to iz **Criuch*, kjer je pred istozložnim -ch izpadel —u—. Razlago imena smemo nasloniti le na *Chriwich*. Radi sufiksa si ne upam rekonstruirati končno veljavne slovenske oblike. Zdi se, da je *Chriw-* brezdvomno naše *kriv-* (prim. *Krivo brdo* na Gorenjskem; *Krivec* nad Mariborom; *Krivica* pri Pilštajnu). *Kraig* torej nikakor ne more biti slovenski *Kraj*, ki pa živi najbrž v današnjem *Grai* (ob Wimitzi in potoku Griffen).

Rodbinsko ime *Kraigher* pa bi bilo popolnoma lahko izpeljano iz krajevnega imena *Kraig*; pričakovali bi le pišavo *Kraiger*. Vendar iz drugih razlogov slovenski *Kraigherji* niso iz koroškega *Kraiga*. Sledimo imenu: *Kraigherje* imamo okrog Postojne, na Krasu proti Gorici, na Goriškem, v Furlaniji. Prišli so k nam torej po isti poti kot logaški *de Gleria*, t. j. z visoke Furlanije, kjer imamo kraje *Gleris*, *Gleriis* (lat. *glarea*, beneško *giara*, furl. *glerie*). Tako najdemo ime *Kraigher* v Paluzzi v Val di S. Pietro (severno Tolmezza) in v nemški občini Bladen-Sappada (med Auronzo in Rigolato) v Karnskih Alpah. Vemo, da so bile v teh krajih obširne nemške kolonije, katerih borni ostanki so se sredi retoromanskega življa ohranili še do danes. Sem nas vede ime *Kraigher* že s svojim italijanskim znakom —gh— in v teh krajih mu najdemo tovariše: *Longher*, *Figher*, *Valdegher* i. dr. Ime *Kraigher* (tudi *Craighero* v Paluzzi) moramo torej razlagati iz bavarsko-frankovskega narečja karnskih kolonistov. Poleg *Craighero* imamo še starejše ime *Grighero*, ki nam jasno pove svoj izvor, namreč današnji nemški *Krieger* = borec. Navidezno ugovarja tej izpeljavi samo dvoglasni —ie— današnje nemščine (bav. dial. —iä—). Vendar imamo tudi oblike z diftongom —ei— namesto —ie—: n. pr. *Deitrihc*,

geinch, heiz, reif (prim. Weinhold, Bair. Gram. § 79, str. 83). Pri besedi *Krieg* pa je stvar še drugačna. V starovisokonemščini imamo *chrég, widarchrégi* (iz tega je slov. izposojenka *kreg, kregati* in ime *Kregar*) in *widarkriegeln* (ie iz *ia, é*); semkaj spada tudi glagol *kriegen*, za kar pa imamo v spodnjesaščini *krigen*, v holandščini *krygen*, v srednjevisokonemščini *krigen* (*ich kreic*), tako da bereš pri Schmellerju, Bair Wrtb. I. 1366: „statt der jetzigen oberdeutschen Form *kriegen* [wäre] eigentlich *kreigen* Rechts“. Enako imamo poleg stvn. *stiega, stiaigil* tudi *stiga* (*stigan*), gl. Willmanns, Deutsche Gram. I. 173. Za *kriegen* nam je treba nastaviti dve prvotni obliki: *krég-* in *krîg-*, enako *stég-* in *stîg-*, ki sta si druga proti drugi ali v razmerju različnih prevojnih stopenj (Ablautstufe; *é* je iz dolgega indogermanskega *ei* s padajočo intonacijo, prim. R. Trautmann, Germ. Lautgesetze, str. 32 sl.) ali pa hranita v sebi različne korenske determinative (*-é-g-*: *-î-g-*; prim. P. Persson, Beiträge z. Wurzeldet.) kakor n. pr. staronordijski *glámr* „luna“ iz **g'hlé-* in starosaški *glimo* iz **g'hli-*. Ime *Kraigher* je torej nastalo iz starejšega *Kriher* (ki je tudi še ohranjeno, gl. gori), ki je dubleta navadnega nemškega *Krieger* (iz prvotnega nemškega *krég-*). Zemljepisna razširjenost slovenskega imena *Kraigher* nas vodi v nemške kolonije v Karnskih Alpah, kakor nas vodi *Kregar* na Koroško in v izposojenkah *Kregar* — *Kraigher* živi tudi v slovenščini še stara germanska oziroma še indogermanska dubleta *krég-* in *krîg-*.

Dr. Fr. Ramovš.

Stoletnica Johna Ruskina (1819—1900). Umetniški kritik, sociolog in pisatelj, rojen v Londonu. Njegove ideje so igrale tehtno vlogo 19. stoletja. Eden najbolj izvirnih angleških prozaikov, pesnik v prozi, ki je učinkoval mogočno na občinstvo, kakor i na številne umetnike. Preprosti kritik je bil pravi vodnik prerafaelske šole. Ruskin izhaja iz ljubezni do narave, občuduje slikarja Turnerja, torej rousseauizem. Pozneje odkrije italijanske primitiviste, postane sam apostol primitivizma, obožuje romantiko, kakor sta jo umevala Schlegel in ga. de Staël, to je kult srednjega veka v nasprotju s helenolatinskim duhom. Ljubav do srednjega veka in puritanstvo sta privedla Ruskina do verskega pojmovanja umetnosti. Čednost in religija sta mu neobhodna pogoja ustvarjanju. Sovraštvo do klasicizma in smisel za mistiko ga delata krivičnega humanizmu in racionalizmu, „strupu Preporoda“. Kot pristaš nedolžnosti ter idile sovraži Ruskin modernega duha, vedo, narodno ekonomijo, finance, obrt in strojstvo. Propoveduje povrat k naravi, življenju na deželi, seve s prikladnim estetizmom: ročnim izdelovanjem platna, čipek in raznih predmetov, kjer rokodelc lahko vtisne svoj osebni pečat, ne da bi bil le nezatan kolesce v obsežnem stroju, temveč človek. Ruskin je učil nekak naturalističen, moralen in estetski socializem.

V njegovih mislih je dosti zrna, dosti plevla. Kadar Ruskin hvali, pove mnogo izbornega; kadar zanika, je skoro vedno neznoten. Kjer podira, je vselej v ravnem nasprotju s futurizmom; zato ni čudo, da si ga je Marinetti pošteno privoščil. Ena njegovih čustvenih domislic je ta, naj bi imele pri sklepanju zakona ženske vodilno vlogo, češ, ker bi spričo svojega ostrejšega nagona laglje pogodile pravo izbiro.

A. D.

Roman d' aventures. Francoski listi javljajo, da se pripravlja v literaturi pokret od realnosti k delom čiste domišljije. Psihološki roman, študije resničnih šeg in navad se pri najmlajših umikajo v prilog izmišljotinam, pustolovščinam

in fantazijam. Nekateri opažajo v tem pojavu vpliv tujih pisateljev, osobito angleških. Malo pred vojno je bil stopil na to pot A. Gide s *Caves du Vatican*, de *Voisins* z *Bar de la Fourche*, sedaj mu sledi plodoviti André Rivoir, ki v *Atlantide* vodi čitatelje med Tuarege v Sahari; imenujejo se zlasti še de *Miomandre*, *Jaloux*, *Vaudoyer*, *Toulet*, ki vas povede v fantastično Kino. Enako podpirajo založniki to strujo s tem, da izdajajo razne tuje romane čudovitih doživljajev (*Wells* etc.), pa tudi domače n. pr. *Dumas* oče. O uspehu stremljenja je še prezgodaj poročati. Sicer je pa že *G. Sand* dejala: Roman mora biti romantičen!

D.

Simultaneizem. Dežela slovstvenih novotarij je Francija. Tam hoče vsak količkaj ugledni pisatelj tvoriti svojo „šolo“. Okoli l. 1910. so bili v Parizu iznašli unanizem, ki je osobito v drami zahteval nastop množic namesto posameznih tipov. Izvemši darovitega *Julesa Romaina* ne vem za avtorja, ki bi bil uspel v tej meri, saj umetnost je pač individualizem . . . Gdč. *Mireille Havet* pa zлага stihe, svobodne verze, ki naj se pravzaprav le slišijo, ne pa čitajo in ki hočejo istočasno (simultano) izraziti več vtisov. Očividci poročajo, da so prisostovali takemu poizkusu, kjer je mestoma dvoje ali troje oseb hkratu predavalo vsak svoj delež, kakor delajo zbori v lirčnih delih. Brez dvoma pa nedostaja v sličnih nastopih prave muzike, niti besed ni razločiti. Impresija simultaneističnih poezij se da primerjati s sinoptičnimi slikami. Mislim, da je simultaneizem zgolj transpozicija futurističnega slikarstva v besedno umetnost.

D.

Naši prevodi. Prevedel sem za „Omladino“ *Petronijevo* „*Pojedino* pri *Trimalhijonu*“, za „Zvezno tiskarno“ *Andrejeva* komedijo v štirih dejanjih „*Gaudeamus*“; sedaj prevajam za „*Sl. Matico*“ *W. St. Reymonta* „*Kmete*“.

J. A. G.

Častno nagrado razpisano v 12. številki lanskega letnika *Lj. Zvona*, je prisodilo uredništvo pesniku *Pavlu Golii* za pesem „*Procesija*“, ki izide v prihodnji številki.

Tiskovna zadruga v Ljubljani

Sodna ulica šte. 6.

Nove publikacije:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. I. Prijatelj. I. zvezek, z urednikovim literarnim uvodom in komentarjem, obsega 528 strani. Vsebina prinaša mnogo novega iz mladostnih let Jurčičevega pisateljevanja. Cena broš. 12 K, s poštnino 70 v več.

Cvetko Golar: Rožni grm. Pesnik „Pisanega polja“ stopa s to novo zbirko nežnih, umetniško dovršenih pesmi v vrsto naših najboljših lirikov. Cena broš. knjigi 5 K, po pošti 50 v več.

Dr. Bogdan Drč: Dojenček, njega negovanje in prehrana. Praktično navodilo za vsako mater, ki hoče vzrediti zdrave in krepke otroke. Cena 3 K, s poštnino 30 v več.

Za Veliko noč izide:

Dostojevskega Besi, roman v štirih delih, nad 800 str. obsežen, v dovršenem prevodu Vladimira Levstika in z epilogom dr. Ivana Prijatelja, našega najboljšega poznavatelja ruske književnosti. Roman izide v dveh knjigah v novo osnovani seriji „Prevodne knjižnice“.

Stritarjeva antologija z obširnim estetsko-literarnim uvodom urednika dr. Ivana Prijatelja, in z izborom najboljših Stritarjevih pesnitev, deloma naši javnosti dozdej še neznanih.

V zalogi je še: Milčinski, Tolovaj Mataj. Vezano K 5·20, s poštnino 50 vinarjev več. — Dr. Alojzij Zalokar, Ljudsko zdravje. Cena K 3·50, s poštnino 30 vinarjev več.

Narodna knjigarna

in trgovina s papirjem

v Ljubljani, Prešernova ulica št. 7.

sprejema naročila na vse tu in inozemske časopise,
revije ter vse knjige.

OMLADINA.

Nove publikacije:

DR. R. NACHTIGALL: **Južno slovansko italijansko sporno vprašanje.** Veleaktualen prispevek iz peresa strokovnjaka, ki znanstveno nepobitno dokazuje, da so sedanji Italijani na južnoslovanskem Primorju **priseljenci** in nimajo nikake zveze s staroromanskimi elementi! — Cena brošuri K 1.—.

Spomini Ivana Cankarja (1876—1918). Ob smrti našega največjega prozaista izdali njegovi prijatelji. **Delo je v prid Cankarjevemu spomeniku.** Cena K 2.—.

MILKO BREZIGAR: **Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.** Ta publikacija je prvo delo, ki v celoti podaja vire in možnosti bodočega razvoja na slovenskem ozemlju kraljevine SHS, bilance in zaključke, ki so danes ravnotako važni za slehernega, kakor njegovi zasebni računi. Cena K 5.50.

Nadalje priporočamo:

ALBRECHT: **Mysteria dolorosa.** Zbirka pesmi. Vez. K 3.50.

PUGELJ: **Zakonci.** 10 novel. Broš. K 3.— vez. K 3.50.

FLAUBERT: **Tri povesti.** Broš. K 2.30 vez. K 3.—.

ŽUPANČIČ: **Sto ugank.** Knjiga za mladino. Vez. K —.90.

LE BON: **Psihologični zakoni razvoja narodov.**
Broš. K 2.50.

DR. PRIJATELJ: **Aškerčeva čitanka.** Broš. K 3.—;
na finem papirju K 5.—.

CHESTERTON: **Četrtek.** Fantastičen roman. Broš.
K 3.— vez. K 3.50.

Knjige se dobe po knjigarnah (cene 10% višje) ali naravnost od „OMLADINE“, Ljubljana, poštni predal 87.